

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Sayı/Num: 2 / Issue-1, Page: 59-88

Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Doç. Dr. Sema AY
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

TARANDIĞIMIZ INDEXLER

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Doç. Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

BÖLGESEL KALKINMAYA YÖNELİK FİNANSAL DESTEK MEKANİZMALARININ ETKİLERİ: BEBKA ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

THE EFFECTS OF FINANCIAL SUPPORT MECHANISMS TOWARDS REGIONAL DEVELOPMENT: A RESEARCH ON BEBKA

Doç.Dr. Metin ÖZDEMİR
Uludağ Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
mozdemir@uludag.edu.tr

Önder Erdoğan
Bağımsız Denetçi

ÖZET

1990'lı yılların sonlarından itibaren yeni bir bölgesel politika paradigması ortaya çıkmıştır. Yeni paradigma, birbirlerinden ayrı politika çerçevelerini ifade eden Yeni Ekonomik Coğrafya ve Ekonomik Coğrafya yaklaşımının kurumsal ve evrimsel dönüşü üzerine kuruludur. Geleneksel yukarıdan aşağıya politika yaklaşımına karşı tez olarak yeni paradigma, aşağıdan yukarıya yaklaşımı benimsemiştir. Yeni paradigmada bölgesel politika, mekâna dayalı, çoklu düzeyde yönetişimi içeren, yenilikçi ve farklı tipte bölgelere yönelik olarak uygulanabilme özelliklerine sahiptir. Bölgesel kalkınma ajansları, aşağıdan yukarıya bölgesel politikaların yükselişinde önemli rol oynamıştır. Bu çalışmanın amacı, Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA) tarafından sağlanan finansal destek mekanizmalarının etkilerini, bölgesel politikaların yeni paradigması perspektifinden araştırmaktır. Elde ettiğimiz bulgular, sağladığı finansal desteklerin firma düzeyinde bazı yararları olmasına rağmen, BEBKA'nın aşağıdan yukarı bölgesel politikalar izleyebilmek için belirli kısıtları olduğunu göstermiştir.

ANAHTAR KELİMELELER: Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Finansal Destekler, Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı

ABSTRACT

By the end of the 1990s, new regional policy paradigm has emerged. The new paradigm is based on the two separate policy frameworks which includes the contributions of New Economic Geography and the institutional and evolutionary turns in Economic Geography approach. As a counter-thesis to the traditional top-down policy, the new paradigm has adopted a bottom-up approach to the regional development. The new paradigm is place-based, multi-level, innovative, and geared to different types of regions. Regional development agencies have played an important role on the rise of bottom-up regional policies. The aim of this study is to investigate the effects of the financial support mechanisms of Bursa Bilecik Eskişehir (BEBKA) Development Agency from the perspective of the new paradigm. Our findings indicated that although BEBKA provided some benefits at firm-level, it has certain incapacibilities to implement bottom-up regional policies.

Keywords: Regional Development, Regional Development Agencies, Financial Supports, Bursa Eskişehir Bilecik Development Agency

GİRİŞ

Iktisadi faaliyetlerin coğrafi/mekânsal boyutunun ele alınması, Thünen (1826) ile başlayan ve Klasik yerleşim (location) teorileri ile gelişen entelektüel-teorik katkılara kadar uzanmaktadır. Neo-klasik iktisadın ise uzunca bir süre coğrafya/mekân olgusuna kayıtsız kaldığı görülmüştür. Bu nedenle, Isard'ın (1956) Bölge Bilimi (Regional Science) kurma amacını taşıyan katkılarında kadar bölgesel iktisat (regional economics) ya da alan ekonomisinin (spatial economics) iktisat teorisi içinde gerektiği ve hak ettikleri ölçüde kendilerine yer bulamadığı söylenebilir.

Neo-klasik iktisadın mekânı ihmal etmesi, bir yönüyle sahip olduğu teorik doğanın sınırlamalarına dayalı olarak açıklanabilse de Thünen'in çalışmasında; ölçek ekonomileri, teknolojik yenilik, merkezci kuvvet etkileri ve ulaşımın, öneminin farkında olması sözkonusu açıklamayı yetersiz kılmaktadır. Bir metafor ile izah etmek gerekirse, L.Da Vinci'nin 15.yüzyılda uçan makine prototiplerine ilişkin çizimleri olsa da, bir diğer deyişle uçmayı sağlayabilecek mekanizmalar çok önceden bilinse de uçabilmek için içten yanmalı motorların icat edilmesini beklemek gerekmiştir. Nitekim Thünen, iktisadi faaliyetlerin yığılmasına neden olan faktörleri açıklayabilse de yerleşim teorisini üzerine kurabileceği tutarlı bir teorik çerçeveden yoksundur (Fujita, 2010:7-8). O halde mekânın ihmal edilmesi, geçmişte gerçek iktisadi hayatın iki temel unsuru olan artan getiriler ve eksik rekabeti genel denge modelleri ile ele alabilecek bir teorik çerçevenin olmamasına bağlı olarak açıklanmaktadır (Krugman, 1995:64).

Teorik çerçeve yoksunluğu, coğrafi alanda/mekânda gerçekleşen farklı ölçeklerdeki yığılma biçimlerini, artan getiriler ve eksik rekabete dayalı genel denge modelleri kullanarak açıklayan Yeni Ekonomik Coğrafya (YEC- New Economic Geography) çerçevesinde giderilmiştir. Bölgesel iktisadın içten yanmalı motoru olarak YEC, alan ile ilgili olarak pozitif ve normatif düzeyde dile getirilen sorunlara, Neo-klasik iktisat içinde cevaplar bulmaya çalışmakta ve böylelikle kendisi ile mekân arasındaki uçurumu ortadan kaldırdığını ileri sürmektedir (Krugman, 1998: 16). Ayrı bir biçimde, teorik ve ampirik düzlemde YEC ile sağlanan ilerleme karşısında, Neo-klasik iktisattan farklı metodolojik ve teorik çerçeveye sahip olan ekonomik coğrafya yaklaşımının evrimci iktisat ve kurumsal iktisat ile yakınlaştığı izlenmiştir. Literatürde ortaya çıkan farklı yaklaşımlar ve elde edilen deneyimler, bölgesel politikaların gelişimi itibarıyla, yukarıdan aşağıya (top-down) yaklaşımın yerini aşağıdan yukarıya (bottom-up) anlayışa bıraktığı bir paradigma değişiminin yaşanmasını da beraberinde getirmiştir. Politikaların uygulanması sürecinde yeni paradigma, temel politika aracı olarak bölgesel kalkınma ajanslarını ortaya çıkarmıştır.

Aşağıdan yukarıya politika yaklaşımına uygun biçimde, 2006 yılından itibaren Türkiye’de de bölgesel kalkınma ajanslarının bölgesel politika aracı olarak benimsendiği görülmektedir. Faaliyet alanı, adında yer alan üç ili kapsayan Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA) 2009 yılında kurulmuştur. Bu çalışmanın amacı, bir bölgesel politika aracı olarak BEBKA’nın sağladığı finansal destek mekanizmalarının bölgesel kalkınma sürecindeki etkilerini bölgesel politikaların yeni paradigması perspektifinde araştırmaktır.

Bu doğrultuda öncelikle; Thünen’den YEC’e uzanan çizgide, bölgesel politikanın teorik temelleri ekonomik coğrafya yaklaşımı ile ilişki kuran evrimci ve kurumsal iktisadın katkılarını da içerecek şekilde incelenmektedir. Ardından, bölgesel politikalarda yaşanan paradigma değişimi sonucu ortaya çıkan aşağıdan yukarıya politika yaklaşımı ve politika aracı olarak benimsediği kalkınma ajansları ile olan ilişkisine yer verilmektedir. İzleyen bölümde, yapılan anket uygulamasına bağlı olarak BEBKA’nın finansal destekleme mekanizmalarının etkileri ile ilgili bulgular sunulmakta ve değerlendirilmektedir. Çalışma, bulguların tartışılması ile sona ermektedir.

1. ESKİDEN YENİYE EKONOMİK COĞRAFYA

İktisadi faaliyetin mekânsal boyutunun ele alınmasına yönelik çabalar, yerleşim (location) teorisini oluşturan çalışmalara dayanmaktadır. Thünen’in (1826) öncülüğünde, Launhardt (1885), Marshall (1890), Weber (1909), Hotelling (1929), Christaller (1933) ve Palander (1935) çizgisinde Alman geleneği ile oluşan yerleşim teorilerine bağlı olarak Lösch’ün (1940), kuruluş yeri seçimine yönelik katkısı, mekânsal ekonominin temellerini atmıştır. Bununla birlikte; Isard (1956) tarafından geliştirilen ve klasik yerleşim teorileri ile tam rekabete dayalı genel denge modellerini bir araya getiren Bölge Bilimi çalışmalarına kadar, Neo-klasik iktisadın mekâna/coğrafyaya olan ilgisinin sınırlı kaldığı gözlenmiştir.

Teorik düzeyde mekânın ihmalini, Neo-klasik iktisadın sert çekirdeğinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bu yönüyle sorun pozitif ve normatif iktisat açısından iki boyutuyla ele alınabilir. Öncelikle, temsili ajanın rasyonel davranışı, tam rekabet, ölçüğe göre sabit getiri gibi mikroekonomik temeller üzerine inşa edilmiş Neo-klasik genel denge modelleri, Isard’ın (1956:25) ifadesiyle, “iktisadi faaliyetin mekânsal boyutu olmayan harikalar diyarında” gerçekleştiğini varsaymaktadır. Samuelson (1983:1482) Thünen’in katkısını, yerleşim teorisinin ötesinde bir genel denge teorisi olarak selamlasa da, Thünen’in teorisinde a priori olarak tüm sanayi mamullerinin kasaba tarafından karşılandığı varsayılmakta ancak iktisadi faaliyetin kasabada gerçekleşmesine neden olan yığılma ya da kümelenme güçleri ve mekanizmaların neler olduğu sorusu yanıtız kalmaktadır (Fujita, 2010:3). Bu haliyle, iktisadi faaliyetin neden belirli bölgelerde/kentlerde yığıldığı ya da kümelendiğinden, bölgelerarası dengesizlik farkları ve kentlerin oluşumuna, belirli olguların/sorunların Neo-klasik iktisat ve piyasa mekanizmasının işleyişinin doğal sonuçları olarak nasıl ele alınacağı, sorunun pozitif boyutunu oluşturmaktadır. Öte yandan, pozitif düzeyde piyasa mekanizmasının işleyişi ile çözülebilen sorunların toplumsal olarak arzulanır sonuçları ya da iktisadi etkinliği sağlayıp sağlamadığı ise sorunun normatif boyutuna karşılık gelmektedir (Ottaviano ve Thisse, 2001:153).

İktisadi faaliyetin dağılımında mekânsal eşitsizliğe neden olan faktörleri, bölgelerin sahip olduğu doğal kaynaklar, ulaşım kolaylıkları gibi fiziksel coğrafi farklılıkları içeren birincil kökenlere (first nature) dayalı olarak açıklamak mümkündür. Bununla birlikte, birincil kökenlerden bağımsız olarak ortaya çıkan bölgesel yığılmaların varlığı, egzogen faktörlerin ötesinde, ikincil kökenler (second nature) olarak anılan endojen unsurların içerildiği açıklama biçimlerine ihtiyacı ortaya çıkarmıştır (Fujita ve

Mori, 2005:378-379). O halde soru(n), ikincil kökenlerin açıklanmasında Neo-klasik iktisadın genel denge modellerinin uygun olup olmadığı etrafında düşünülmektedir.

Firmaların kuruluş yeri seçimine ilişkin kararlarında, malların ve üretim faktörlerinin taşıma maliyetleri ve üretimde ölçeğe göre artan getiri belirleyici olmaktadır. Taşıma maliyetleri ve ölçeğe göre artan getirinin varlığı, firmaların pazara yakınlık ile üretimi yığılaştırma arasında bir değiş-tokuş ilişkisi ile karşılaşmalarını beraberinde getirmektedir. Alanın homojen ve iki bölge arasında taşıma maliyetlerinin olduğu bir durum ise Starrett (1978) tarafından ortaya konulan mekânsal imkânsızlık hipotezine bağlı olarak herhangi bir rekabetçi denge elde etmeyi mümkün kılmamaktadır. Hipotezin sunduğu teorik açmaz, taşıma maliyetleri ve ölçeğe göre artan getirinin varlığında Neo-klasik iktisadın tam rekabetçi genel denge modelleri ile bölgesel kümelenmelerin ve dolayısıyla ikincil kökenlerin ele alınamamasını beraberinde getirmektedir (Ottaviano, 2003:666; Fujita, 2010:18). Bu anlamda, Neo-klasik iktisadın içinde kalarak bölgesel yığılmaların açıklanması ve mekânsal eşitsizliklerin aşılabilmesi için piyasalarda eksik rekabetin varlığı kaçınılmaz olmaktadır (Behrens ve Thisse, 2007:460).

Bu çerçevede, 1990'lı yılların başından itibaren Krugman (1991a, 1991b,1995) öncülüğünde Fujita vd.(1999), Fujita ve Thisse (2002) ve Ottaviano ve Thisse (2004) tarafından yapılan teorik ve ampirik araştırmaların, Yeni Ekonomik Coğrafya (YEC-New Economic Geography) adı altında bölgesel yığılmaların ikincil kökenlerini açıklamaya çalıştıkları görülmektedir. YEC akımının temel amacı, coğrafi alanda/mekanda gerçekleşen farklı ölçeklerdeki yığılma/kümelenme biçimlerini, genel denge modelleri aracılığıyla mikroekonomik temellere dayalı formel bir teorik yapı üzerine inşa ederek açıklamaktır (Fujita ve Krugman, 2004:140). YEC akımının, iktisat teorisinde eksik rekabet ve artan getirileri içeren genel denge modellerinin kullanılması ile başlayan teorik birikimin bir parçası olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Endüstriyel organizasyon literatüründe, Dixit ve Stiglitz (1977) tarafından monopolcü rekabet ve artan getirileri içeren genel denge modelinin geliştirilmesi, söz konusu birikimin ilk dalgasını oluşturmaktadır. İkinci dalga, Dixit-Stiglitz modelini kullanarak artan getirilerin varlığında dış ticareti açıklayan yeni dış ticaret teorisine karşılık gelmektedir. Üçüncü dalga ise, artan getirileri, teknolojik değişme ile bir araya getiren içsel büyüme teorisidir. YEC, bu yönüyle, eksik rekabet-artan getiriler devriminin ilk üç dalgası üzerine inşa edilen teorik gelişmelerin son dalgasına karşılık gelmektedir (Fujita vd., 1999:3; Krugman, 1999:146).

Coğrafi mekân unsurunun büyüme teorisinden çıkarılması açısından, YEC ve içsel büyüme teorisinin monopolcü rekabet, artan getiriler ve yayılım (spillovers) unsurlarını kullanmaları itibariyle ortak bir çerçeveyi paylaştıkları görülmektedir (Fujita ve and Thisse, 2002:19). Neo-klasik büyüme modelinden (Solow, 1956) farklı olarak içsel büyüme teorisinde (Romer, 1986,1990; Lucas, 1988), bilginin oluşum ve birikim süreçlerinin modellenmesine yer vererek bilgi yayılımının önemine vurgu yapmaktadır. Zira bilgi yayımları artan getirilerin oluşmasına yol açarak pozitif dışsallıkları doğurmaktadır (Roberts ve Setterfield, 2010:433-434).Bilgi yayılımı ile ortaya çıkan pozitif dışsallıklar, iktisadi ajanlar arasında bilginin oluşumu, transferi ya da öğrenilmesi ile ilgili ilişkileri kapsamaktadır (Fujita, 2007:484-485). Bu haliyle, içsel büyüme teorisinde, daha hızlı büyüyen bölgelerin bilginin yaratılması, birikimi ve aktarımı açısından olgunlaşmış koşullara sahip olduğunu ileri sürmektedir. Bölgeler arası büyüme farklılıklarının açıklanmasında ise bilgi üretimini sağlayacak olan beşeri sermayenin varlığı ve bilgi edinimini destekleyici uygun faaliyetlerin ve kurumların (örneğin üniversitelerin) bulunması önem kazanmaktadır (Roberts ve Setterfield, 2010:435-436).

Bu çerçevede Krugman (1991b:483-499) artan getiriler ve coğrafi mekânı, geliştirdiği iki sektöre dayalı merkez-çevre modeli ile bir arada ele alarak coğrafi yığılmanın nedenlerini, birbirine zıt iki kuvvetin, merkezci-yığılma ve merkezkaç-saçılma kuvvetlerinin, karşılıklı etkileşimden hareketle incelemektedir.

Krugman'a göre coğrafi yığılma, yığılmayı teşvik eden merkezci-yığılma kuvvetleriyle, yığılmayı önleyici merkezkaç-saçılma kuvvetleri arasındaki şiddetli rekabetin ya da mücadelenin ürünüdür (Krugman, 1998:8). Coğrafi yığılma, pozitif dışsallıklara karşılık gelen belirli bir ölçüğe ulaşmış pazar, yeterli düzeyde beşeri sermaye ve bilgi yayılımı ile oluşan merkezci-yığılma kuvvetleri ile oluşmaktadır. Merkezci-saçılma kuvvetleri ise, arazi ve doğal kaynaklar gibi hareketsiz üretim faktörlerinin varlığına bağlı olarak, iktisadi faaliyetin bir coğrafi alanda yoğunlaşmasıyla kiralardan ve arsa rantlarının yükselmesine ve kalabalıklaşma gibi saf negatif dışsal ekonomilerin doğmasına ve daha fazla yoğunlaşmanın gerçekleşmemesine neden olmaktadır (Krugman, 1999:143-144).

Solow'dan Romer ve Lucas'a uzanan çizgide büyüme teorilerinin, sermaye birikimi veya teknolojik değişme sürecinin doğrusal (linear) bir niteliğe sahip olduğundan hareketle, esas olarak kişi başına gelir artışı ile temsil edilen iktisadi büyüme üzerine odaklandığı ve büyümenin temel belirleyicilerinin neler olduğu sorusuna yanıt aradıkları görülmektedir. Bu anlamda, büyüme performansı üzerinde etkide bulunan piyasa dışı süreçlerin yanı sıra sosyal ve kurumsal unsurlar önemli ölçüde ihmal edilmektedir. Her ne kadar YEC ve içsel büyüme teorisi birbirlerinden karşılıklı olarak besleniyor olsalar da (Fujita ve Thisse, 2002:19), metodolojik olarak mikroekonomik temellere dayalı olmaları itibariyle Neo-klasik iktisadın araştırma programının bir uzantısı olarak gözükmektedirler (Özdemir ve Başkol, 2010:136). YEC, bu haliyle, Neo-klasik iktisadın coğrafi dönüşü (geographical turn) olarak kabul edilmektedir (Martin, 1999:67).

Bununla birlikte ekonomik coğrafya yaklaşımı; büyümeyi çok boyutlu bir süreç olarak ele alarak, tarihsel-sosyal ve politik-kurumsal unsurları içine alan, çeşitliliğe dayalı, açıklamalarını bölgeye özgü ampirik farklılıklar temelinde yapan bir yapıdan hareket etmektedir (Peck, 2000:61; Sheppard, 2000:99). Önceleri, ekonomik coğrafya yaklaşımının, Keynesgil konjonktür teorisi, Myrdal'ın kümülatif nedensellik teorisi ve eşitsiz birikimin Marksist nosyonları gibi farklı teorik çerçevelere ait kavramları kullanarak, Neo-klasik yerleşim teorisine alternatif, eklektik bir içeriğe sahip olduğu görülmüştür (Martin, 1999:66). 1980'li yılların sonlarından itibaren ise yaklaşım, daha disiplinler arası bir niteliğe bürünmüş ve evrimci iktisat ve kurumsal iktisat gibi okullar ile arasında verimli bir diyalogun varlığı gözlenmiştir. Neo-klasik iktisadın coğrafi dönüşü karşısında, bu bağlamda, ekonomik coğrafya akımının evrimci (Boschma ve Lambooy, 2003:411-429) ve kurumsal dönüşüne (Martin, 2000:77-94) tanık olunmaktadır. Ortak yönleri, Neo-klasik araştırma programının mikroekonomik temellere dayalı sert çekirdeğine yönelik alternatif oluşturma olsa da, kurumsal ekonomik coğrafya ya da evrimci ekonomik coğrafya şeklinde bir tanımlama yapmanın erken olduğunu belirtmek gerekir (Martin, 2000:78; Boschma ve Frenken, 2006:274). Yine de her iki yaklaşımın bölgesel büyüme ve bölgeler arası dengesizlik sorunlarına yönelik geliştirdikleri metodolojik ve kavramsal-teorik çerçeve ve bunlara uygun bir alet çantası bulunmaktadır.

Ekonomik coğrafyaya kurumsal yaklaşım; belirli bir bölgenin yapısında var olan sosyal ilişkiler bütünü ve kurumsal örüntüyü temel almaktadır. Riski ve belirsizliği azaltma, güven tesis etme, işbirliği ve bilgi transferi sağlama gibi işlevleri temin eden formal ve enformel kurumların (gelenek ve kurallar, değerler gibi) her bölge için gösterdiği spesifik karakteristikler, bölgelerin teknolojik ilerleme yetenekleri ve büyüme performansları arasındaki farklılıkların açıklanmasında rol oynamaktadır (Pike et al., 2006:91). Bu yönüyle kurumsal yaklaşım tarafından geliştirilen iki teorik kavramın önemli işlevi vardır. İlk olarak, farklı mekansal boyutlarda (ulusal ya da bölgesel) karşılıklı olarak birbirleriyle etkileşim içinde bulunan ve yönetim biçimlerini temsil eden kurumların işlevlerini yerine getirdiği ve etkide buldukları kurumsal rejimler (institutional regimes) her bölge için farklı etkinlik düzeyine sahiptir. Kurumsal rejimlerin varlığına bağlı bir biçimde, aralarında çatışma ilişkisinin düşük olduğu buna karşın

karşılıklı bağlantıların yüksek seviyede bulunduğu bir kurumsal yoğunluğun (institutional thickness) varlığı önemlidir (Martin, 2000:87-88). Bunların yanı sıra, karşılıklı olarak yüksek güvenin olduğu bir kurumsal çevreye bağlı olarak oluşan ağlar (networks) ve sosyal sermaye, bölgesel kalkınma için ortak bir aklın ortaya çıkmasını da beraberinde getirmektedir (Pike et al., 2006:92-93).

Ekonomik coğrafyaya evrimsel yaklaşımda ise, iktisadi faaliyetin dağılımında var olan mekânsal eşitsizliklerin ve farklı bölgesel kalkınma yörüngelerinin açıklanmasında, patika bağımlılığına (path dependency) ve kilitlenmeye (lock-in) yol açan dinamikler temel alınmaktadır (Martin ve Sunley, 2006:395-437). Bu açıdan, teknolojilerin, endüstrilerin, ağların ve kurumların mekânsal evriminin, yükseliş ve düşüş süreçlerinin anlaşılması gerekmektedir (Boschma ve Martin, 2010:3-39). Evrimsel yaklaşım; dinamik bir çerçevede, Neo-klasik iktisadın mikroekonomik temellerinden farklı olarak karar alma sürecinde sınırlı rasyonalite ve rutinlere (routines) yer vermesiyle kurumsal yaklaşım ile ortak bir zeminde buluşmakta ancak kantitatif modelleri kullanarak Neo-klasik iktisat ile yakınlaşmaktadır. Bölgesel büyüme farklılıkları ise, makro-kurumsal farklılıklara bağlı olarak değil, firmaların mikro-tarihsel rutinlerine dayalı olarak açıklanmaktadır (Boschma ve Frenken, 2006:282). Buradan hareketle evrimsel yaklaşımın, teorik ve ampirik olarak çok katmanlı (multi-layer) bir çerçeve kullandığı görülmektedir. Mikro düzeyde firmalar ve rutinleri, yerleşim kararları açısından tarihsel olarak ele alınmaktadır. Meso düzey, firmaların içinde bulunduğu sektörler ve ağların mekânsal evriminin incelenmesini içermektedir. Makro düzeyde ise tüm sektörleri ve ağları oluşturan bölgesel sistemin uğradığı yapısal değişim ve küresel düzeyde ulaştığı konum araştırılmaktadır (Boschma ve Frenken, 2006:292-295).

2. BÖLGESEL POLİTİKALARDA PARADİGMA DEĞİŞİMİ ve BÖLGESEL KALKINMA AJANLARI

Teorik düzlemde, Neo-klasik iktisadın YEC ile gerçekleştirdiği coğrafi dönüşün ve ekonomik coğrafya yaklaşımının kurumsal ve evrimsel dönüşünün, bölgesel politikaların gelişiminde de belirleyici olduğu görülmektedir. Pozitif düzeyde piyasa mekanizmasının işleyişi ile ele alınabilen bölgesel sorunların toplumsal olarak arzulanır sonuçları ya da iktisadi etkinliği sağlayıp sağlamadığı normatif boyutu içermektedir (Ottaviano ve Thisse, 2001:153). YEC ile birlikte bölgeye ilişkin sorunların normatif olarak ele alınabilmesi ve kurumsal ve evrimsel yaklaşımın katkıları, bölgesel politikaların ulaşmayı arzuladığı amaçlar, kullandığı araçlar, dikkate aldığı mekânsal odak ve yönetim süreçleri itibariyle yeniden tanımlanmasına yol açmıştır.

İktisat politikalarının genel çerçevesi itibariyle 1950'ler sonrası planlamanın geçerli olduğu dönemin ardından 1980'li yıllarda piyasaya dayalı ve küreselleşmenin etkileri ile oluşan politika uygulamalarına geçişin ele alınması, bölgesel politikadaki değişime de ışık tutmaktadır. 1950'li ve 1960'lı yıllar, dünya ekonomisinde güçlü büyüme, mali genişleme ve düşük işsizlik oranlarının hüküm sürdüğü bir konjoktüre karşılık gelmektedir. Bu dönemde, geri kalmış bölgelere yönelik geniş ölçekli kamu yatırımlarının talep koşullarını iyileştirerek hızlı sanayileşme sürecinde artan bölgesel farklılıkları dengeleyebileceği düşüncesi hâkimdir. 1980'li yıllardan itibaren ise, sıklaşan makroekonomik şoklara bağlı olarak artan işsizlik karşısında, kamunun, arz koşullarını iyileştirerek (üretim maliyetlerini sübvansiyon ve teşvikler aracılığıyla azaltmak suretiyle) firmaların kuruluş ve yatırım kararlarını etkileyebileceği görüşü ağırlık kazanmıştır. Bununla birlikte, resesyonların sürmesi, kamu harcamaları üzerinde artan baskılar ve işsizliğin yüksek düzeylerini korumasının, bölgesel politikaları sürdürülemez bir duruma getirdiği gözlenmiştir. Bu anlamda, sadece piyasa değil uygulanan politikalar da başarısızlığa uğramıştır (OECD, 2010:11-12).

Piyasa ve politika başarısızlığına bağlı olarak ortaya çıkan bu durum, bölgesel politikaların kendi içinde gelişimi itibariyle, iki farklı görüş arasındaki tartışmalar üzerinden değerlendirilmektedir (Barca vd., 2012:137-138). İlk görüş, teorik çerçevesi YEC ile şekillenen ve Dünya Bankasının (2009) raporunda benimsenmiş olan mekana gözü kapalı (spatially-blind) yaklaşımdır. Bu yaklaşım, bölgesel büyümenin yığılma ve yayılma etkilerine bağlı olarak ortaya çıkan yararlar vurgu yapmakta ve mekanı nötr (place-neutral) kabul etmektedir. Yaklaşımına göre, yığılma ve işgücünün mobilitesi, gelir, verimlilik, bilgi yayılımı ve büyümeyi artırırken geri kalmış bölgelerin yakınsamasına da neden olacaktır (World Bank, 2009:77). İkinci görüş ise, kurumsal, kültürel ve sosyal karakteristikleri itibariyle bölgenin önemli olduğunu savunan mekâna dayalı (place-based) yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, bölgesel politikaların uygulanmasında yerel bilgi ve kurumların rolüne odaklanılmaktadır (Barca vd., 2012:139). Her iki görüş ise, bölgesel politikalar ile ilgili olarak ortaya çıkan iki temel eğilimi yansıtmaktadır. İlk olarak, her bölgenin sahip olduğu özgün ve karmaşık faktörlerin varlığı, politikaların bölge düzeyinde tasarlanıp uygulanması yönünde genel bir uzlaşmanın oluştuğunu göstermektedir. Bu eğilim önemli ölçüde, bölgesel rekabetçiliğin küreselleşme ile beraber öneminin artması ile şekillenmiştir (Capello ve Nijkamp, 2009:3). İkinci eğilim ise, yerel aktör ve kurumların, bölgesel politikaların tasarımı ve uygulanmasında öneminin anlaşılmasına bağlı olarak farklı düzeylerde yönetim biçimlerine olan ihtiyaca bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Pike vd., 2006:127-128).

Mekâna gözü kapalı görüş ile mekâna dayalı görüş arasındaki farklılıklar, bölgesel politikaların tasarımı ve yürütülmesinin, yukarıdan aşağıya (top-down) bir biçimde mi yoksa aşağıdan yukarıya (bottom-up) bir anlayış ile mi gerçekleştirileceği ile ilgili tartışmayı da kapsamaktadır. Bölgesel politikalara geleneksel yaklaşıma karşılık gelen yukarıdan aşağıya anlayış, politikalara ilişkin tasarım, karar alma, yürütme süreçleri ve kurumsal düzeyin merkezi bir niteliğe sahip olduğu ve seçilen belirli sektörlerle yönelik talep yanlı destekleri kullanan bir içeriğe sahiptir (Pike vd., 2006:16-17). Bölgesel politikalara içsel yaklaşım olarak nitelenen aşağıdan yukarıya yaklaşımda ise politika oluşumuna kamusal ya da özel yerel-bölgesel aktörlerin katılımı ile bölge dışı müdahalenin sınırlandırıldığı bir çerçeve söz konusudur (Tödtling, 2011:333-334). Burada, tüm bölgelerin ekonomik potansiyeli ve mukayeseli üstünlükleri dikkate alınarak destekler arz yanlı bir biçimde sunulmaktadır. Ayrıca, bölgesel politikaların koordinasyonuna hem düşey (vertical) hem de yatay (horizontal) olarak önem verilmektedir. Düşey koordinasyon yerel, bölgesel, ulusal ve uluslar arası kurumlar arasındaki ilişkileri, yatay koordinasyon ise yerel kamusal ya da özel aktörler arasındaki ilişkileri kapsamaktadır (Pike vd., 2006:16-17).

Son yıllarda bölgesel politikalar ile ilgili olarak, yukarıdan aşağıya (mikro ve makro düzeyde) ve aşağıdan yukarıya yaklaşımın dışında, meso düzeyde tanımlanan ve AB'nin (Barca, 2009) ve OECD'nin (2009a, 2009b) çalışmalarında da ortaya konulan bir üçüncü yaklaşımın varlığından da söz edilmektedir (Barca vd., 2012:137-138; Pike vd., 2006:197). Bölgesel politikalara entegre yaklaşım olarak tanımlanan bu görüş; politikaların uygulanmasında yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya yaklaşımın aynı bölgeler ve aktörler üzerinde uygulandığı ve karşılıklı etkileşim içinde bulduklarını ancak aralarında herhangi bir sinerji ve osmozun (osmosis) bulunmadığı düşüncesinden hareket etmektedir. Buradan hareketle, gerçek dünyanın yenilik ve büyüme dinamiklerini anlayabilmek için her iki yaklaşım arasında karşılıklı beslenmeyi içeren ortak bir kavramsal-teorik çerçevenin oluşturulması arzulanmaktadır (Crescenzi ve Rodriguez-Pose, 2011:172-174). Entegre yaklaşımın, mekâna dayalı bir perspektifi benimsediği, mekânsal ekonometriyi yoğun bir biçimde kullandığı ve özellikle bölgesel yenilik sistemleri üzerine odaklandığı görülmektedir.

Bu tartışmalar ışığında, bölgesel politikalar ile ilgili olarak bir paradigma kaymasının/değişiminin gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Bachtler ve Yuill, 2001:6). Paradigma değişimi, bölgesel politikanın

amaç-araç seti, mekansal odağı ve yönetim süreçleri itibariyle eski/klasik politikalardan yeni/modern politikalara doğru izlenebilir (Tablo 1). Klasik paradigmanın temellerini oluşturan endüstriyel yerleşim teorileri düşük üretim maliyetleri ve işgücüne erişim kolaylığı gibi arz dışsallığı doğuran faktörleri dikkate almaktadır. Modern paradigmada öğrenen bölge teorileri ile tanımlanan ve yenilikçi ortamın varlığı, kümeler ve ağlar gibi dışsallıkları derinleştiren dinamik bir çerçeve hâkimdir (Doğruel, 2012:51). Bölgesel politikalar açısından sorun ise, makro düzeyde gelir, altyapı ve istihdam farklılıklarından ziyade, bölgesel potansiyelin değerlendirilerek rekabetçiliğin elde edilmesidir. Bu nedenle, klasik paradigmada istihdam ve yatırımların artışına bağlı olarak dengeli büyüme ile eşitliğin sağlanması amaçlanırken modern paradigmada amaç girişimcilik, yenilik, beceri gibi unsurlar ile rekabetçiliği artırmak ve böylelikle eşitliği gerçekleştirmek üzerine oturmaktadır (OECD, 2010:14-15). Klasik paradigmada, sektörel seçimler üzerinden geri kalmış bölgelerin mekansal dezavantajlarını geçici olarak telafi etmek tercih edilmektedir. Burada kısa vadeli ve reaktif bir politika davranışı mevcuttur. Modern paradigmada ise, geniş bir politika alanına yönelik projeler üzerinden yapılan bölgesel ve stratejik programlama aracılığıyla tüm bölgelerin potansiyellerinin değerlendirilmesi benimsenmektedir. Politika davranışı ise uzun vadeli ve proaktif.

Tablo 1 Bölgesel Politikada Paradigma Değişimi

	Eski/Klasik Paradigma	Yeni/Modern Paradigma
Kavramsal temel ve anahtar faktörler	Endüstriyel yerleşim teorileri Üretim maliyetleri, işgücüne erişim	Öğrenen bölge teorileri Bölgesel yetenekler (yenilikçi ortam, kümeler, ağlar)
Sorunun tanımı	Gelir, altyapı ve istihdamda bölgesel farklılıklar	Bölgesel rekabet eksikliği, bölgesel potansiyelin eksik kullanımı
Amaç(lar)	Dengeli bölgesel büyüme aracılığıyla eşitliği sağlamak	Rekabet ve eşitlik
Hedefler	İstihdam yaratma, yatırım artışı	Rekabetçiliği artırma (girişimcilik, yenilik, beceri)
Genel politika çerçevesi	Geri kalmış bölgelerin mekansal dezavantajlarının geçici olarak telafi edilmesi, sanayinin gerilemesi gibi şoklara tepki vermek (reaktif)	Bölgesel ve stratejik programlama (akıllı uzmanlaşma stratejileri gibi) aracılığı ile tüm bölgelerde kapasitenin altında kullanılan potansiyeli bölgesel rekabetçiliği artırıcı bir biçimde harekete geçirmek (proaktif)
Konu kapsamı	Sınırlı sayıda sektör grubu ile (dar) sektörel yaklaşım	Daha geniş politika alanını içeren entegre ve kapsamlı kalkınma projeleri
Mekânsal yönelim	Geri kalmış bölgelerin hedeflenmesi, idari olarak tanımlanmış alan	Bütün bölgelere odaklı, fonksiyonel olarak tanımlanmış alan
Politika yaklaşımı	Tek bir model hepsine uyar/yukarıdan aşağıya	Bölgesel şartlara bağlı, mekâna dayalı/aşağıdan yukarıya/kolektif –uzlaşmaya dayalı
Zaman boyutu	Kısa dönem	Uzun dönem
Odak	Dışsal yatırımlar ve transferler	İçsel yerel varlıklar ve bilgi
Araçlar	Sert altyapı ve firma odaklı sübvansiyon ve devlet yardımları (sıklıkla tekil firmalara yönelik)	Yumuşak ve sert sermaye (iş ortamı, işgücü piyasası, altyapı) için yatırım karışımı
Aktörler	Merkezi hükümet	Hükümetin farklı düzeylerdeki birimleri ve çeşitli paydaşlar (kamu, özel, sivil toplum kuruluşları)

Kaynak: Pike vd. (2006:17) ve OECD (2010:13)'ten yararlanılarak oluşturulmuştur.

Politika yaklaşımı olarak Klasik paradigmanın yukarıdan aşağıya ve tek bir modelin tüm bölgeler için geçerli olacağı (one-size-fits-all approach) yönündeki anlayışı, modern paradigmada aşağıdan yukarıya ve mekânı dikkate alan bir biçimde kolektif ve uzlaşmaya dayalı bir niteliğe bürünmüştür. Bu nedenle, özellikle bölgesel yenilik sistemleri söz konusu olduğunda bölgeye özgü (tailor-made) politika üretilmesinin önemi vurgulanmaktadır (Tödtling ve Trippel, 2005:1211). Ayrıca, bölge düzeyinde analizi ve bölgeye özgü çözümü içeren politikalar, aktörler arasında farklı görüşlerin olduğu durumlarda hem bölge içi/yatay hem de hükümetin farklı düzeyleri için düşey olarak müzakere ve pazarlık süreçlerini de içermektedir (Bachtler, 2001:18-19). Öte yandan, klasik paradigmadan farklı olarak modern paradigmada bölgesel politikaların mekânsal yöneliminin tüm bölgeler olması ve politika yapım ve uygulama sürecinde hükümetin farklı düzeylerdeki birimleri yanında yerel/bölgesel aktörlerin hem paydaş hem de uygulayıcı olarak rolünün bulunması, yatay ve düşey olarak çoklu bir yönetim yapısına ihtiyaç duymaktadır. Burada, merkezi hükümetin rolünün azaltılmasından çok yeniden tanımlandığı görülmektedir (OECD, 2010: 16-35). Merkezi hükümetin yetkilerini yerel kurumlar ile yetki dağıtımı (decentralization) ve yetki yaygınlaştırması (deconcentration) yoluyla paylaştığı iki model söz konusudur. Yetki dağıtımında bölgesel paydaşların karar alma imkanlarının da olduğu yerel meclisler bulunurken, yetki yaygınlaştırmasında ise merkezî hükümetin kararları çerçevesinde hareket eden ancak alınacak kararlarda söz sahibi olması beklenen yerel paydaşlar söz konusudur (Doğruel, 2012:46-47).

Bölgesel politikaların yürütülmesinde seçilecek araçlar, benimsenen politika stratejisine bağlı olarak değişmektedir. Yerel ve bölgesel kalkınma stratejileri, sert/somut araçlara (hardware), yumuşak/insanı içeren (software) araçlara ve kurumsal/ilişkisel araçlara dayalı olmak üzere üç farklı kategoride incelenmektedir (Pike vd., 2006:17-19). Klasik paradigma tarafından benimsenen yukarıdan aşağıya politika yaklaşımı, temel fiziki altyapı ve beşeri sermayenin (eğitim, sağlık hizmetleri gibi) sağlanması ve sanayinin kuruluşu, ulaşım ve iletişim ağlarının temini gibi sert politika araçlarını kullanmaktadır. Modern paradigmanın aşağıdan yukarıya politika yaklaşımında ise firmaların rekabetçiliğinin artırılması, bölgenin yatırımcılar için cazip hale getirilmesi ya da beşeri sermayenin kalitesinin yükseltilmesine yönelik altyapı ve uygun bilginin geliştirilmesini sağlayan danışmanlık, ağlar ya da eğitim gibi yumuşak politika araçlarına yer verilmektedir. Modern paradigma ayrıca, bir bütün olarak bölgesel politika stratejisinin tasarımı, yürütülmesi ve izlenmesine yönelik organizasyonel ve kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi ile ilgili kurumsal/ilişkisel araçları da kapsamaktadır. Bu araçlar, farklı düzeydeki aktörler arasında düşey ve yatay koordinasyona katkı vermenin ötesinde sivil toplumun güçlendirilmesine de hizmet etmektedir (Rodriguez-Pose, 2001:10-11). Açık ki bu tür bir stratejinin başarılı olması ancak yerel ekonomik, sosyal ve politik aktörlerin planlama ve kalkınma süreçlerine sistematik olarak katılımı ve bölgenin potansiyelinin dikkatli bir biçimde ele alınması ile gerçekleşebilir (Pike vd., 2006:17-19).

Aşağıdan yukarıya yaklaşımın benimsenmesi ve politikaların yürütülmesinde merkezi hükümetin doğrudan kontrolü dışında aktörlerin artan rolü, yeni paradigmanın temel politika aracı olarak bölgesel kalkınma ajanslarını ortaya çıkarmıştır. Bölgesel kalkınma ajansları, “ağırlıklı olarak yumuşak politika araçlarının entegre kullanımı yoluyla yerel ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için tasarlanmış, merkezi ya da yerel hükümet organlarının yönetimi dışında olan ve kamunun finansmanını sağladığı bölge temelli kurumlar” olarak tanımlanabilir (Halkier ve Danson, 1997:245). Bu tip akademik bir tanımdan farklı bir biçimde, bölgesel kalkınma ajansları, “sektörel ya da genel bir biçimde kalkınma sorunlarını tanımlayan, söz konusu sorunların çözümü için bir dizi (uygun) fırsat ya da yöntem arasında karar veren ve en iyi çözümü sağlayan projeleri destekleyen operasyonel bir yapı” şeklinde işlevleri üzerinden de tanımlanabilmektedir (EURADA, 1999:16). Kalkınma ajanslarının, sorumlu oldukları bölgelerin heterojen karakteristikleri ve farklı kurumsal yapıların varlığı nedeniyle, üzerinde uzlaşma sağlanan bir tanım

ya da çerçevelerinin bulunmadığını belirtmek gerekmektedir (Doğruel, 2012:55). Bu nedenle ajanslar, görev alanları, kurumsal yapı ve yönetim süreçleri, kullandıkları araçlar, finansman biçimleri ve faaliyetleri itibarıyla birbirlerinden belirli ölçülerde farklılaşmaktadır (Clark vd., 2010; EURADA, 1999).

Tablo 2 Yukarıdan Aşağıya ve Aşağıdan Yukarıya Modellerde Politikalar ve Kurumlar

	Geleneksel-Yukarıdan Aşağıya (Merkezi hükümet)	Yeni- Model Aşağıdan Yukarıya (Bölgesel Kalkınma Ajansları)
Organizasyon	Ulusal Hükümet birimi Bürokrasi Genel yeterlikler İdari hiyerarşi	Bölgesel Yarı otonom birim İş dünyası Özel uzmanlık Görev temelli projeler ve takımlar
Politik kontrol	Doğrudan hükümet birimi Bakanlık düzeyinde sorumluluk	Dolaylı olarak hükümet birimleri Zayıf hesap verme mekanizmaları
Operasyonel özgürlük	Sınırlı	Belirli bir mesafede ve hedefe bağlı esneklik
Amaçlar	Bölgeler arası eşitlik Ulusal iktisadi büyüme Büyümenin yeniden dağıtımı	Bölgeler arası rekabetçilik ve bölgesel büyüme
İş yapma biçimi	Seçici değil Otomatik/ihtiyari Reaktif	Seçici İhtiyari Proaktif
Politika araçları	Bürokratik düzenleme Finansal destekler Danışma hizmetleri Kamu desteği	Finansal destekler Danışma hizmetleri Kamu desteği

Kaynak: Halkier ve Danson (1997:245) ve Halkier (2011:2)'den yararlanılarak oluşturulmuştur.

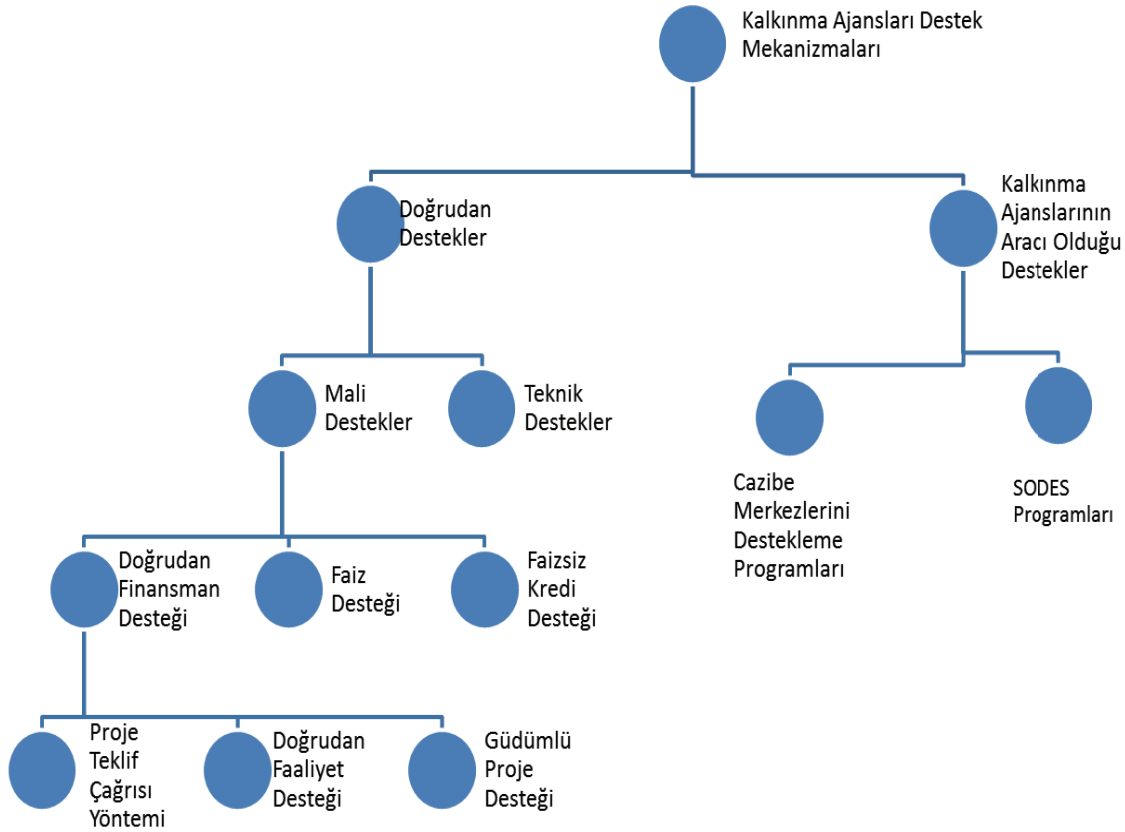
Yine de, ajansların konumu ile ilgili, bölgesel politikalarda yaşanan paradigma değişimi sonucunda belirgin bir çerçevenin oluştuğu gözlenmektedir (Tablo 2). Ajanslar, aşağıdan yukarıya yaklaşımın politika aracı olarak, bölgesel yönetimin merkezi/bürokratik (managerialism) bir anlayıştan girişimci (entrepreneurialism) bir anlayışa doğru kaymasının açık bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Nitekim ajansların yaygınlaşması, bölgesel eşitsizlikleri gidermeye yönelik yeniden dağıtıcı politikalardan bölgesel rekabetçiliği temel alan büyüme odaklı politikalara geçişi de hızlandırmıştır (Pike vd., 2006:133-134). Yetkilerin dağıtımı ve yetkilerin yaygınlaştırılması açısından ülkelerin farklı uygulamaları olsa da (OECD, 2010), ajanslar, politikaların yürütülmesinde belirli bir operasyonel özgürlüğe ve sorumluluğa sahip yarı-otonom yapılardır (Halkier, 2011:8).

İş yapma biçimleri söz konusu olduğunda, ajanslar, proaktif bir biçimde kendi politika tercihlerini yapabilmeye ve hedeflerine uygun-seçici davranabilmektedirler. Aşağıdan yukarıya yaklaşımda, ajansların kullandığı politika araçları, finansal destek mekanizmaları yanında bölgeye özgü bilgi ihtiyacının yumuşak ve kurumsal/ilişkisel araçlar ile karşılanmasını da kapsamaktadır. Ajanslar, uzmanlık gerektiren alanlarda danışmanlık sunma ya da eğitim gibi firmaların bilgi kapasitesini artıran yumuşak politika araçlarını kullanmaktadırlar. Bilgi değişimine imkân veren ilişkisel araçların kullanımı ise giderek önem kazanmaktadır. Ajanslar, bu yönde, firmaları ve diğer bilgi geliştiren aktörleri (araştırma kurumları, üniversiteler gibi) bir araya getiren politika ağları temin etmektedirler (Halkier, 2012:1779-1780).

3. BEBKA'nın FİNANSAL DESTEK MEKANİZMALARININ ETKİLERİNE İLİŞKİN UYGULAMA

Bölgesel politikaya yönelik yeni paradigmanın temel politika aracı olarak kalkınma ajansları, Türkiye'de 2006 yılında çıkarılan 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun çerçevesinde kurulmuştur. Kalkınma ajanslarının kuruluş amacı, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak ve bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak olarak belirlenmiştir.

Grafik 1: Kalkınma Ajanslarının Finansal Destek Mekanizmaları

Ülkemizde, AB İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasına uygun olarak belirlenen Düzey 2 bölgelerinin tamamında olmak üzere toplam 26 kalkınma ajansı faaliyet göstermektedir. Her kalkınma ajansı, faaliyette bulunduğu bölge özelinde olmak üzere yerel aktörler tarafından geliştirilen proje faaliyetlerine mali ve teknik anlamda destek vererek bölgesel politikaların uygulanmasında önemli roller üstlenmektedir. Ajanslar tarafından desteklenecek projelerin ulusal plan ve stratejilere, bölge planlarına, ilgili Bakanlık tarafından onaylanmış çalışma programlarına uygun olması ve ulusal plan dikkate alınarak hazırlanmış daha küçük ölçekli yerel planları tamamlayıcı bir fonksiyona sahip olması beklenmektedir. Ajansların finansal destek mekanizmaları, doğrudan destekler ve ajansların aracı kurum olarak görev üstlendiği destekler olmak üzere ikili bir sınıflandırmaya sahiptir (Grafik 1). İkinci kategoriye ait olan cazibe merkezlerini destekleme programları ile SODES programlarının birkaç ajansla sınırlı uygulama alanları olduğu belirtilmelidir.

Birinci kategoride yer alan doğrudan destekler, bizzat ajansların hazırlayıcı ve uygulayıcı olarak görev aldıkları, mali ve teknik olmak üzere iki tür destekten oluşmaktadır. Mali destekler, doğrudan hibe verilerek gerçekleştirilebileceği gibi, desteklenecek olan kurumların katlandığı faiz giderlerinin bir kısmının veya tamamının ajans tarafından karşılanması ya da faizsiz kredi verilmesi şeklinde de olabilmektedir. Faiz desteği ve faizsiz kredi desteği 2016 yılına kadar hiçbir ajans tarafından uygulanmamıştır. Teknik destek ise doğrudan bir finansal kaynak transferi değildir. Bölgesel politikalara uygun olarak yerel aktörler açısından önem arz etmesine rağmen kapasite eksikliğinden ya da yeterli kaynak ayrılamamasından dolayı uygulanamayan ve ağırlıklı olarak eğitim ve planlama çalışmalarına katkı sağlama gibi doğrudan ajans personeline ya da ajans kaynağı kullanılarak profesyonel hizmet satın alımı yoluyla gerçekleştirilen destekler söz konusu sınıfa girmektedir. Ayrılan bütçenin proje harcama üst limitleri (proje başına 15.000 TL) ve diğer sınırlamalar (ajans yıllık bütçesinin %2'si) nedeniyle düşük olduğu teknik desteklerin dışarıdan hizmet satın alımı yoluyla kamu kurum ve kuruluşlarının eğitim alanındaki ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik olarak gerçekleştirildiği görülmektedir.

Mali destekler sınıfına ait doğrudan finansman destekleri kapsamına giren doğrudan faaliyet desteği, proje başına 70.000 TL harcama üst limiti olan, uygulama süresi 3 ay ile sınırlı, ajans yıllık bütçesinin %2'sini geçemeyecek şekilde kâr amacı gütmeyen yerel aktörlere yönelik fizibilite, araştırma ve inceleme çalışmalarının teşvik edildiği bir destek mekanizmasıdır. GÜdümlü proje desteği, bölge potansiyelini harekete geçireceği düşünülen projelerin bölgedeki ilgili kurumlarla birlikte iş birliği içinde tasarlandığı ve fizibilitesinin yapıldığı yüksek bütçeli bir destek mekanizmasıdır. Uygulama döneminin diğer destek mekanizmalarından daha uzun olmak üzere 2 yıl öngörüldüğü güdümlü projelerde ajans, proje fikrinin üretilmesi, tasarlanması, fizibilitesi, koordinasyonu ve izlenmesinde etkin görev almasına rağmen proje uygulama sorumluluğu doğrudan faaliyet desteğinde olduğu gibi diğer yerel aktörlere bırakılmaktadır.

Proje teklif çağrısı (PTÇ) yöntemi, ajansların bütçelerinin çoğunluğunu ayırdıkları en fazla kullanılan destek mekanizmasıdır. PTÇ, ajanslar tarafından desteklenmesi planlanan sektörler, yatırım alanları, öncelikler ve başvuru koşullarının önceden belirlenerek çerçevesi çizilen bir destek programı hakkında potansiyel başvuru sahiplerinin bilgilendirilmesi ve proje sunmaya davet edilmesine ilişkin bir destek çağrısıdır. Her bir PTÇ programı için hazırlanan rehberlerde ilgili yılda tüm projeler için ayrılan toplam bütçe (program bütçesi), her bir proje için karşılanacak ajans katkısı (hibe), proje uygulayıcısının (yararlanıcı) koymasına gereken tutar (eş finansman) ve diğer detaylar yer alır. PTÇ'nin etkin şekilde duyurulabilmesi için bölge içinde gazete ve dergi ilanları, basın toplantıları, billboard duyuruları ve sosyal medya mecralarının kullanıldığı aktif bir iletişim stratejisi izlenmektedir. Bu amaçla her ajans kendi bölgesinde hem şehir merkezlerinde hem de ilçelerde bilgilendirme toplantıları yapmakta, proje yazma ve uygulama eğitimleri vermektedir. Ajansların kurumsal organları projelerin değerlendirilmesine ilişkin mekanizmanın dışında tutulmuşlardır. Projeler, dışarıdan hizmet satın alınmak suretiyle bağımsız değerlendiriciler tarafından değerlendirilmektedir. Ajans tarafından bir kısıtlama yapılmadığı sürece kâr amacı güden ve gütmeyen tüm kurumlar PTÇ'ye başvurabilmektedir. Bu destek mekanizmasıyla desteklenen projelerde uygulama süresi genellikle 1 yıldır. İnşaat içerikli alt yapı projelerinde süre 18 aya kadar çıkmaktadır.

Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA), Bakanlar Kurulu kararıyla 14 Temmuz 2009 tarihinde kurulmuş, Bursa, Eskişehir ve Bilecik illerini kapsayan TR41 bölgesinde merkezi Bursa olmak üzere faaliyetlerine başlamıştır. TR41 bölgesi illerinin mevcut sanayi yapısının homojen olmadığı, nüfus, sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi ve özel sektör yatırımlarının büyüklüğü ve kamu yatırımlarından faydalanma düzeyinin il bazında oldukça farklılaştığı görülmektedir. TR41 bölgesinde faaliyet gösteren işletmelerin büyük çoğunluğu mikro ve küçük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Bursa'da otomotiv,

tekstil, makine-metal, mobilya ve gıda sektörleri ön plana çıkarken, Eskişehir'de seramik, elektrikli teçhizat, gıda ve metal ürünleri sektörlerinde yığılma görülmektedir. Bilecik ilinde ise daha çok doğal kaynaklara dayalı olan seramik, mermer ve metal ürünler üretiminde önemli bir potansiyel bulunmaktadır (BEBKA, 2014:232).

Diğer ajanslarda olduğu gibi BEBKA'nın da finansal destek mekanizmaları içinde en çok kullandığı mekanizma PTÇ'dir. 2015 yılı sonu itibariyle PTÇ kullanılarak sözleşmesi imzalanan finansal destek toplam tutarı yaklaşık 93 Milyon TL, güdümlü proje desteği kapsamında sözleşmeye bağlanan finansal destek toplam tutarı 17,5 Milyon TL'dir. Teknik destek ve doğrudan faaliyet desteği yöntemleri kullanılarak desteklenen projeler ise göz ardı edilebilecek kadar düşüktür BEBKA'nın 2009-2015 döneminde 14 farklı başlık altında, toplam bütçesi 113 milyon TL olan 5 PTÇ ilanına çıktığı görülmektedir. İlgili dönemde TR41 bölgesinden gelen 1068 proje başvurusunun 270'i desteklenmiştir. 93 milyon TL olarak gerçekleşen destek tutarına, yararlanıcılar tarafından harcanan eş finansman tutarları da eklendiğinde TR41 bölgesinde toplam 150,5 Milyon TL'lik bir yatırımın hayata geçirildiği görülmektedir (BEBKA Portfolyo, 2016:33-34).

Bu çerçevede ele alınan çalışma, 2009-2015 döneminde gerek bütçe büyüklüğü ve kapsamı gerekse de en çok kullanılan destek türü olması itibariyle BEBKA tarafından PTÇ yöntemiyle sağlanan finansal destek mekanizmalarının bölgesel kalkınma sürecindeki etkilerini bölgesel politikaların yeni paradigması perspektifinde araştırmayı amaçlamaktadır.

3.1. VERİ SETİ ve ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmanın veri seti, BEBKA'nın 2009-2015 yılları arasında PTÇ yöntemi kullanarak uyguladığı finansal destek programları kapsamında, destek almaya hak kazanan 131 küçük ve orta büyüklükteki işletmeden (KOBİ) elde edilen bilgilere dayanmaktadır. Veri setini oluşturan KOBİ sayısı, projelerden feragat eden ya da projeleri feshedilenlerin elenmesinden sonra 95'e indirilmiştir. Bu elemelerde, sayıları az da olsa, BEBKA'dan destek alan ancak çok küçük ölçekte faaliyet gösteren ve kurumsal olmayan yararlanıcılar da (bireysel seracılar gibi) filtre edilmiştir.

Araştırma yöntemi olarak, firmalar (proje yararlanıcıları) ile yapılan anket çalışması benimsenmiştir. Toplam 26 sorudan oluşan anketin, çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan yeni bölgesel paradigma ile oluşan politika çerçevesini ve politika araçlarını yansıtacak şekilde kurgulanmasına özen gösterilmiştir. Dolayısıyla her soru, BEBKA'nın finansal destek mekanizmasının, aşağıdan yukarıya yönlü politika yaklaşımı ve yumuşak ve kurumsal/ilişkisel politika araçlarıyla hangi düzeyde hangi düzeyde uyumlu olduğunun anlaşılmasını sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Yeni paradigmayı oluşturan kavramlar, anket sorularında çalışmada kullanılan en yakın karşılıkları ile yer almıştır. Ayrıca soruların hazırlanmasında, BEBKA'nın finansal destek programlarının arka planı ile ilgili belgeler incelenmiş, ilgili mevzuat, bölge planı, proje başvuru rehberleri ve ekleri, proje kapanış raporları, desteklenen projelere ilişkin BEBKA tarafından tutulan kayıtlardan yararlanılmıştır. Anket sürecinin objektif ve bağımsız bir şekilde gerçekleştirilmesi için profesyonel bir araştırma şirketi ile birlikte çalışılmıştır. Anket çalışması, anket stoğu olarak kabul edilen listedeki 95 KOBİ'nin tamamının telefonla aranması suretiyle gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan anket sorularına 50 firma (%52,6) yanıt vermiştir.

3.2. BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bulguları, bölgesel politikada yaşanan paradigma değişimini ortaya koyan temel unsurları yansıtacak biçimde 8 başlık halinde gruplandırılarak sunulmaktadır.

3.2.1. Merkezci ve Merkezkaç Kuvvet Etkileri

Daha önce ele alındığı gibi, merkezci kuvvetler, uygulanan bölgesel politika sonucunda iktisadi faaliyetlerin belirli bölgelere yığılmasını teşvik ederken merkezkaç kuvvetler merkezleşmeyi azaltan ve faaliyetlerin çevreye yayılmasını sağlayan bir etkiye neden olmaktadır. Bu anlamda, öncelikle finansal desteklerin her iki kuvvetten hangisini baskın hale getirdiğinin anlaşılması gerekmektedir.

Anket stoğunu oluşturan KOBİ'lerin (95 firma) faaliyet gösterdikleri sektörler incelendiğinde (Tablo 3), destek alan firmaların %22'sinin makine imalat sektöründe buldukları ve bu firmaların tamamının Bursa ve Eskişehir'de faaliyet gösterdikleri dikkat çekmektedir. Bilecik iline ait desteklenen firmalar ise mermer ve seramik sektörü ile tarım ve kimya sektöründe bulunmaktadır. Otomotiv sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin neredeyse tamamı Bursa'da faaliyet gösteren firmalardan oluşmaktadır. Bursa'da lokomotif bir sektör olarak tekstilde desteklenen firma sayısı ise çok azdır. Bu yönleriyle, görece kurumsallaşmış, proje yazma ve yürütme kapasitesi yüksek sektörlerde faaliyet gösteren firmaların BE-BKA desteklerinden daha fazla faydalandıkları gözlenmektedir.

Tablo 3 Finansal Destek Verilen KOBİ'lerin Faaliyet Gösterdiği Sektörler

Sektör	Bursa	Eskişehir	Bilecik	Toplam	%
Makine	14	7		21	22%
Tarım	6	2	2	10	11%
Otomotiv	8	1		9	9%
Ambalaj ve Atık Geri Dönüşüm	5	3		8	8%
Mermer ve Seramik	1	3	3	7	7%
Sağlık	4	3		7	7%
Metal	4	2		6	6%
Mobilya	4	1		5	5%
Gıda	3	1		4	4%
Kimya	3		1	4	4%
Savunma ve Havacılık		3		3	3%
Et Ürünleri	1	1		2	2%
Tekstil	2			2	2%
Cam		1		1	1%
Ev ve Servis Ekipmanları	1			1	1%
Kalıp	1			1	1%
Mühendislik		1		1	1%
Raf Sistemleri	1			1	1%
Yalıtım ve Ambalaj	1			1	1%
Yapı İnşaat		1		1	1%
Toplam:	59	30	6	95	

KOBİ'lere verilen finansal desteklerin, alanlarına göre dağılımı ele alındığında (Tablo 4), firmaların %63'ü sanayi ve Ar-Ge konulu projeler ile destek almışlardır. Firmaların %27'sine yönelik finansal destekler, çevre dostu üretim ve çevre ve enerji projelerine verilmiştir. Projelerin büyük bir kısmı yine Bursa ve Eskişehir'de faaliyet gösteren firmalara ait projelerdir.

Tablo 4 Finansal Destek Alanlarına İlişkin Dağılım

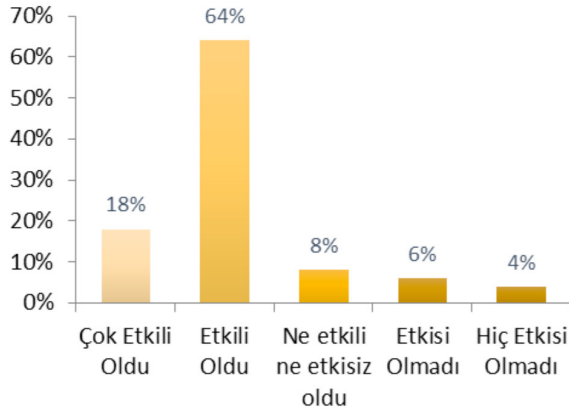
Destek Konusu	Bursa	Eskişehir	Bilecik	Toplam	Yüzde
Sanayi	17	15	1	33	35%
Ar-Ge	20	5	2	27	28%
Çevre Dostu Üretim	12	5	1	18	19%
Çevre ve Enerji	5	2	1	8	8%
Sağlık Turizmi	3	3		6	6%
Kırsal Kalkınma	1		1	2	2%
Turizm	1			1	1%
Toplam:	59	30	6	95	

Öte yandan, merkez ve çevre dağılımı itibariyle bakılacak olursa, ankete katılan 50 KOBİ'den elde edilen veriler finansal desteklerden faydalanan firmalardan 32'sinin Bursa'da, 15'inin firmanın Eskişehir'de, 3'ünün ise Bilecik'te faaliyet gösterdiğini ortaya koymaktadır. BEBKA'nın sağladığı finansal desteklerin ağırlıklı olarak iktisadi faaliyetlerde yığılmanın olduğu Bursa'da gerçekleştiği görülmektedir. Bu yönüyle finansal desteklerin iktisadi faaliyetlerin belirli bir mekansal yığılmaya yol açmasını teşvik etmesi nedeniyle merkezci özellik gösterdiği söylenebilir.

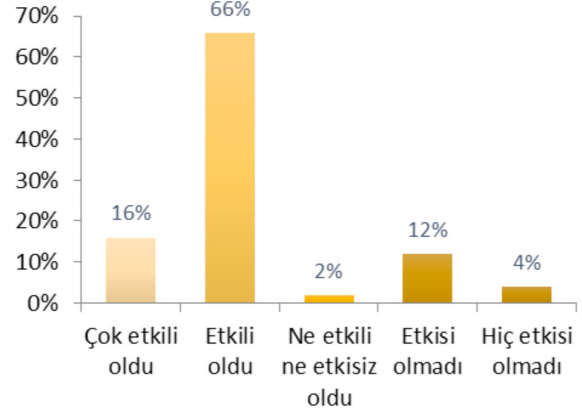
3.2.2. Teknolojik Yenilik ve Ürün Geliştirme

BEBKA'dan alınan desteğin, firmaların Ar-Ge faaliyetlerini artırmasında ve yeni teknolojiler geliştirilmesinde/uygulanmasında etkisi olup olmadığına ilişkin sorulan soru, ankete katılan 50 KOBİ'nin %82'si tarafından olumlu olarak yanıtlanmıştır (Grafik 2). Finansal desteğin, firmaları rutinin dışına çıkararak Ar-Ge, yenilik ve yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesi anlamında farkındalıklarının artmasında etkisi olup olmadığı sorusuna ise, yine firmaların %82'si olumlu yanıt vermiştir (Grafik 3). Yüksek orandaki olumlu yanıtlar, Yüksek orandaki olumlu yanıtlar, BEBKA desteklerinin teknolojik yenilik konusunda firmaları teşvik ettiğine ve yararlı sonuçlar ürettiğine işaret etmektedir.

Grafik 2: Firmaların Ar-Ge ve Diğer Teknolojik Faaliyetlerine Olan Etki

Grafik 3: Firmaların Teknolojik Gelişmeler Hakkında Farkındalıklarının Artmasına Olan Etki

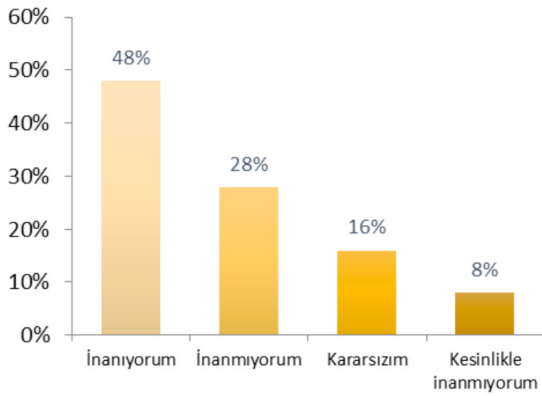
BEBKA'nın 2010 ve 2011 yıllarında gerçekleştirdiği finansal destek programlarının doğrudan Ar-Ge odaklı olarak hazırlandığı görülmektedir. Nitekim ajansın kendi yaptırdığı çalışmalar da yukarıdaki bulguları teyit etmektedir. BEBKA'nın 2010 yılında desteklediği KOBİ'lerde Ar-Ge birimlerinde çalışan ortalama personel sayısı 2009 yılında 1,4'ten 2013 yılında 2,6'ya yükselmiştir (Ernst&Young, 2014:41). Ayrıca 2009-2013 yılları arası tescil edilen patent (2009'da 10 adet iken 2013'te 4 adet) ve endüstriyel tasarım (2009'da 33 adet iken 2013'te 1 adet) tescil sayıları genel olarak azalmış, ancak resmi olarak tescil edilmeyen ürün sayılarında (2009'da 59 adet iken 2013'te 161 adet) artış olmuştur (Ernst&Young, 2014:40). Ankete katılan firmaların %82 oranında verdiği olumlu cevapların, büyük ölçüde, firmaların geliştirdiği ancak resmi olarak tescil ettirilmeyen ürünlere ilişkin olduğu değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte, geliştirilen ortalama ürün sayısının ve çalışan personel sayısındaki artışın destek dönemi ile sınırlı olduğunu ve desteğin bitmesiyle birlikte firmaların Ar-Ge ve inovasyon faaliyetlerini azalttığını belirtmek gerekmektedir. Bu nedenle finansal destekler, somut çıktılar üretme açısından yeterince etkin olmamaktadır. Dolayısıyla desteklerin, Ar-Ge faaliyetlerinin tüm bölgeye yayılması ve sürdürülebilirliği açısından kümülatif bir nedenselliğe dönüşmekten uzak olduğu anlaşılmaktadır.

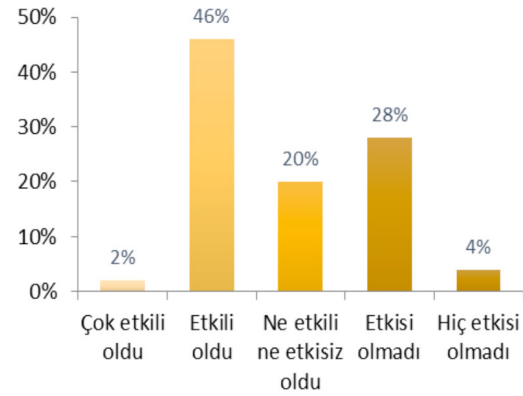
3.2.3. Bilgi Yayılımları, Yaparak Öğrenme, Beşeri Sermaye Hareketliliği ve Yeni Girişimci Oluşumu

Ankete katılan firmaların %48'i BEBKA tarafından sağlanan finansal desteklerin firmaların üretim süreçlerini iyileştirme ve maliyetlerini azaltma açısından diğer firmalar ve kurumlardan destek alan firmaya yönelik bilgi transferine (know-how) imkan verdiği düşüncesindedir (Grafik 4). Desteklerin, kaliteli iş gücünün destek alan firmaların bulunduğu bölgede yığılmasına yönelik etkisi olup olmadığına yönelik soruya firmaların %48'inin cevabı olumludur (Grafik 5).

Grafik 4: Firmaların Üretim Süreçlerini İyileştirme ve Maliyetlerini Azaltmada Diğer Firmalardan Bilgi Yayılımına Olan Etki

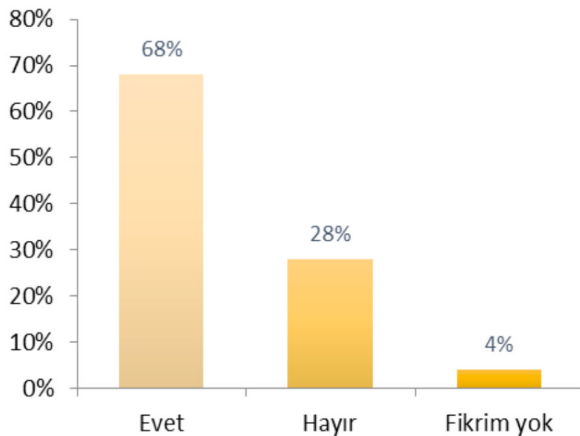
Grafik 5: Kalifiye İşgücünün Firmaların Bulunduğu Bölgeye Gelmesine Olan Etki

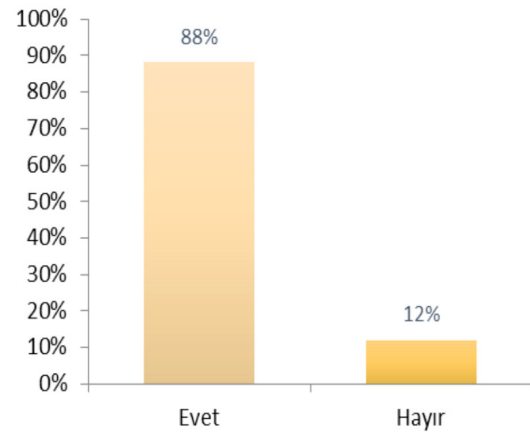
Desteklerin, firmaların bulunduğu bölgedeki girişimcilik faaliyetlerini teşvik ederek daha çok firma kurulması ve üretimin artmasına etkisi olup olmadığına ilişkin soruya (Grafik 6) firmaların %68'i olumlu yanıt vermiştir. Firma içinde yaparak öğrenme süreçlerine finansal desteklerin katkıda bulunup bulunmadığına ilişkin soru ise firmaların %88'i tarafından olumlu olarak değerlendirilmiştir (Grafik 7). Ayrıca ankete katılan firmaların %90'ı, desteklerin firmaların kurumsal kapasitelerinin gelişmesine katkıda bulunduğunu belirtmiştir.

BEBKA desteklerinin önemli merkezci kuvvetlerden olan ve bölgesel yığılmayı hızlandıran bilgi yayımlarını ve işgücü hareketliliğini olumlu yönde etkilediği, yeni girişimcilerin piyasaya girmesine yönelik (spinoff) süreci desteklediği ve firmaların kurumsal kapasitelerini geliştirdiği anlaşılmaktadır. Ajansın kendi yaptırdığı çalışmada, 2011 yılı destek programı kapsamında destek sağlanan firmaların proje süresince ortalama istihdam rakamlarının 2010 yılında 50 iken, 2013 yılında 76, proje döneminin bitiminden sonraki yıl olan 2014 yılında ise 73 olarak gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır (Ernst&Young, 2015:49).

Grafik 6 : Girişimciliğin Teşvik Edilmesi ve Daha Çok Firma Kurulmasına Olan Etki

Grafik 7 : Yaparak Öğrenme Süreçlerine Olan Etki

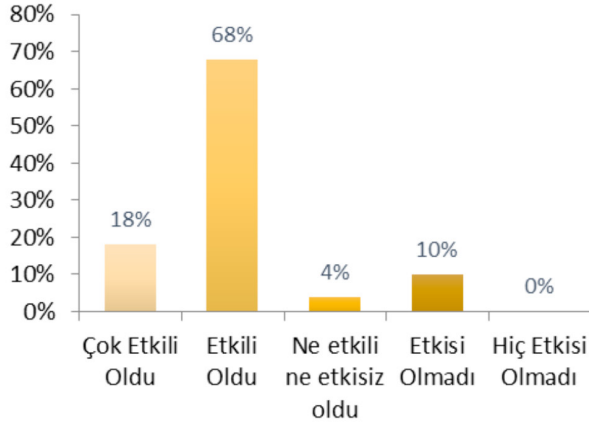

Finansal destek mekanizmasının özellikle proje dönemi boyunca istihdama kısmen de olsa katkıda bulunduğu görülmektedir. İşgücü hareketliliğinin ne kadarının çevreden merkeze doğru olduğu eldeki verilerden anlaşılamasa da sırasıyla en çok işgücü istihdam eden şehirler olan Bursa ve Eskişehir'in aynı zamanda ekonomik faaliyetlerin en çok yığıldığı şehirler olmasının bu konuda yeterli fikir sahibi olunmasına yardımcı olduğunu söylemek mümkündür.

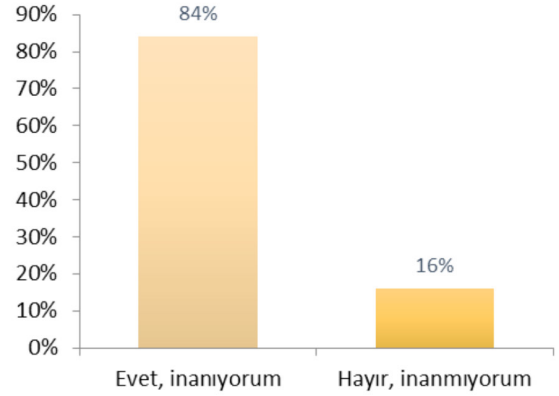
3.2.4. Yerel Potansiyeli Harekete Geçirme ve Global Ağlara Ulaşma

Finansal desteklerin, yararlanıcı firmaların daha rekabetçi bir yapıya kavuşmasında etkisi olup olmadığına ilişkin soruya firmaların %86'sı olumlu yanıt vermiştir (Grafik 8). Desteklerin firmalardaki atıl kapasiteyi ve sahip olunan potansiyeli harekete geçirip geçirmediğine ilişkin soru ise firmaların %84'ü tarafından olumlu yönde değerlendirilmiştir (Grafik 9).

Grafik 8: Firmaların Daha Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşmalarına Olan Etki

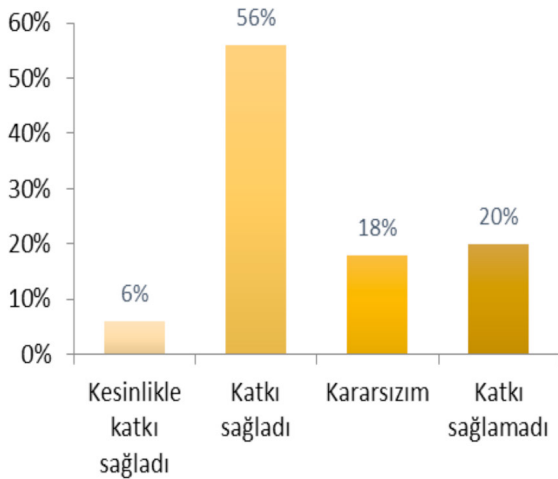

Grafik 9 : Atıl Kapasiteyi ve Yerel Potansiyeli Harekete Geçirmeye Olan Etki

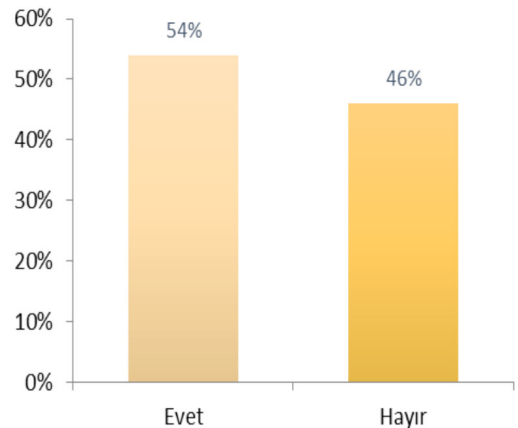

BEBKA desteklerinin, yararlanıcı firmaların bulunduğu bölgelerin yerli ve yabancı yatırımcı için daha cazip bir yer olmasına katkı sağlayıp sağlamadığına ilişkin soruya, firmaların %62'si olumlu yanıt vermiştir (Grafik 10). Anket katılan firmaların %54'ü, desteklerin firmaların global üretim ağlarına dahil olmalarını sağlayarak dünyadaki diğer rakip firmalar ve faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmalarında yardımcı olup olmadığına ilişkin soruyu olumlu yanıtlamışlardır (Grafik 11). Ayrıca, firmaların %82'si BEBKA'yı bölgesel potansiyeli harekete geçirecek ve yerel ekonomiyi global üretim ağlarına açacak kurumlar olarak görmektedir.

Grafik 10 : Bölgenin Yatırımcılara Tanıtılmasına ve Cazibesinin Artmasına Olan Etki

Grafik 11: Firmaların Global Üretim Ağlarına Dahil Olmalarını Sağlama Etkisi

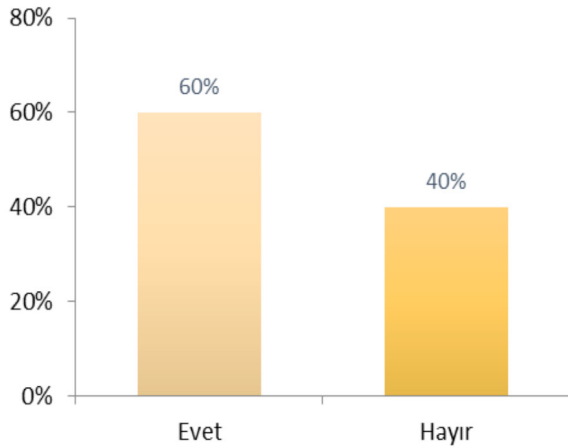

Bu bağlamda 2010 yılı destek programı çerçevesinde BEBKA'dan destek alan firmalarca 10'u uluslararası olmak üzere toplam 45 fuar ve etkinliğe katılım sağlandığı, 2'si uluslararası olmak üzere 28 fuar stant açıldığı, bölgenin tanıtımı amacıyla 10 yeni internet sitesinin kurulduğu, açılan internet sitelerini 2011-2013 yılları arasında 408.741 kişinin ziyaret ettiği, çok sayıda bölgeyi tanıtıcı billboard ilanları, gazete ve dergi ilanları, çeşitli broşür, kitapçık ve haritalar, promosyonlar ve tanıtım filmleri hazırlandığı ve bunların fuar ve etkinliklerde dağıtılarak bölgenin tanıtımına katkı sağlandığı anlaşılmıştır (Ernst&Young, 2014:43).

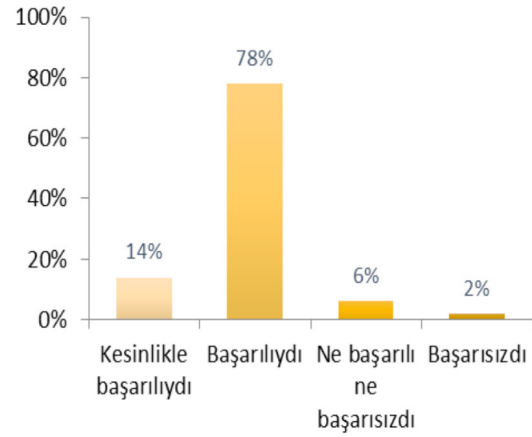
3.2.5. Üniversite ile İşbirliği ve Koordinasyon

Ankete katılan firmaların %60'ı, finansal desteklerin, özel sektör, kamu sektörü ve diğer kurumlar arasında koordinasyonu sağlamada etkili olduğunu belirtmiştir (Grafik 12). Firmaların %92'si yapmış oldukları ticari faaliyetlerin gizliliği dikkate alındığında, aracı kurum olarak BEBKA'nın firmalar, üniversiteler, diğer kamu kurumları ve 3. şahıslar arasında güvene dayalı ilişkiler tesis etme anlamında başarılı olduğunu düşünmektedir (Grafik 13).

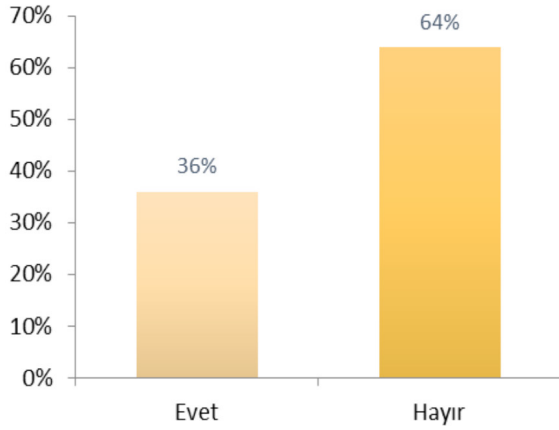
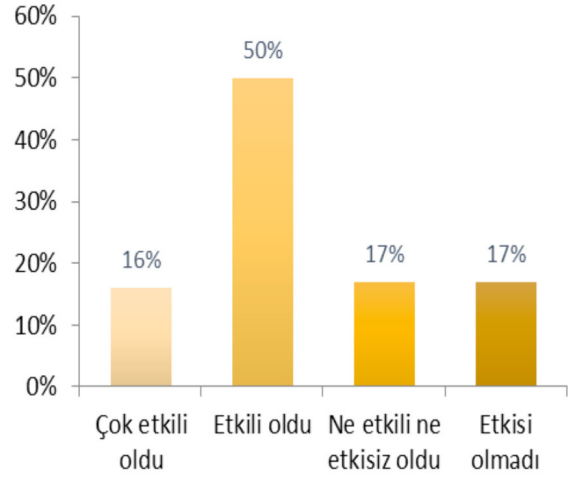
Grafik 12: Özel Sektör, Kamu Sektörü ve Diğer Kurumlar Arasında Koordinasyonu Sağlama

Grafik 13: Kurumlar Arasında Güvene Dayalı İlişkiler Tesis Etme

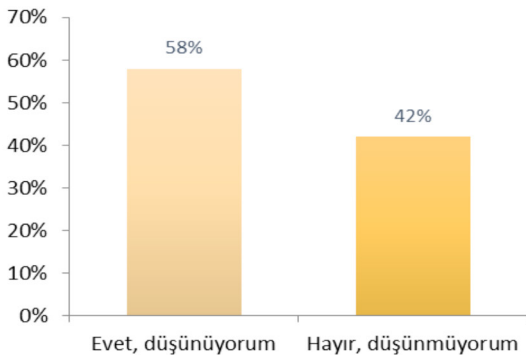
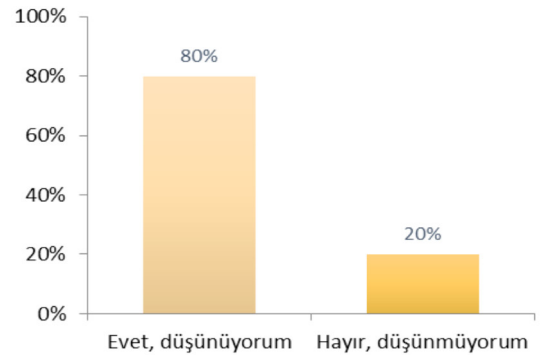
Ankete katılan 50 firmanın %36'sının (Grafik 14) proje kapsamında üniversite ile iş birliği yaptığı belirlenmiştir. Üniversite ile iş birliği yapan firmaların %66'sı yapılan iş birliğinin projenin başarısında etkili olduğuna inanmaktadır (Grafik 15).

Grafik 14: Firmaların Üniversite ile İşbirliği Yapma Düzeyi**Grafik 15: Üniversite ile İşbirliğinin Projelerin Başarısına Olan Etkisi**

BEBKA, özel sektör, kamu sektörü ve diğer kurumlar arasında koordinasyon sağlama ve güvene dayalı ilişkiler tesis etmede başarılı olsa da desteklenen her üç firmadan neredeyse sadece birinin üniversite ile birlikte çalıştığı görülmektedir. Bu anlamda, üniversitelerde oluşan bilgi birikiminin firmalara yeterince yansımadağı, bilgi yayılımının yeterince sağlanamadığı söylenebilir. Ajanslar ile ilgili kurumlar arasındaki iş birliği ve koordinasyonun, yeterli düzeyde olmaması ise genel olarak tüm kalkınma ajanslarının ortak bir sorunu olarak görülmektedir (Devlet Denetleme Kurulu-DDK, 2014:795).

3.2.6. Bürokratik Engeller ve Yetki Paylaşımı

Yaşadıkları proje uygulama tecrübesini değerlendirdiklerinde, ankete katılan firmaların %58'i proje uygulama aşamasında bürokratik engellerin gereğinden fazla olduğu düşüncesindedir (Grafik 16). Destek alan firmaların projelerini serbestçe uygulayabilme adına BEBKA tarafından yeterince yetkilendirilip yetkilendirilmedikleri yönündeki soruya ise firmaların %80'i olumlu yanıt vermiştir (Grafik 17). Ayrıca, firmaların %68'i proje uygulama döneminde satın alma süreçleri, projedeki küçük değişiklikler gibi hususlarda yeterince inisiyatif kullanabildikleri düşüncesindedir.

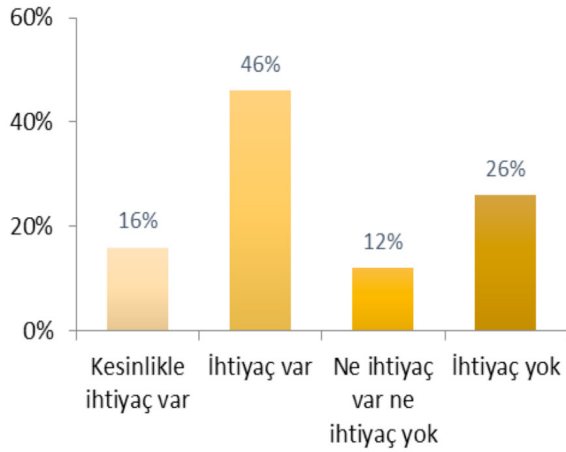
Grafik 16: Proje Uygulama Aşamasında, Destek Mekanizmasının Sahip Olduğu Aşırı Bürokratik Engellerin Varlığı**Grafik 17: Ajansın, Projelerini Serbestçe Uygulamada Firmalara Sağladığı Yetki Paylaşımının Yeterliliği**

BEBKA'nın finansal desteklerinden yararlanan firmaların çoğunluğunun proje uygulama döneminde bürokratik engellerin fazlalığına işaret ettikleri görülmekle birlikte, projelerin uygulanması ve bazı revizyonlar hususunda yeterince yetkilendirildikleri ve BEBKA'nın finansal destek mekanizmasına yönelik esnek bir tutuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yine de merkezî otoritenin finansal destek mekanizmalarının işleyişine koyduğu bürokratik engeller, kontrol yetkisini yerel kurumlara devretmek istemediğini göstermektedir. Özel sektör nosyonu ile örgütlenen ve bölgedeki paydaşlarla yakın iletişim kuran ajanslar üzerinde merkezî otoritenin fiili olarak önemli derecede etkili olması ve ajans faaliyetleri ile ilgili birçok kararın merkezî otoritenin onay ve iznine bağlanması kalkınma ajansları ile ilgili ortak bir sorundur (DDK, 2014:796).

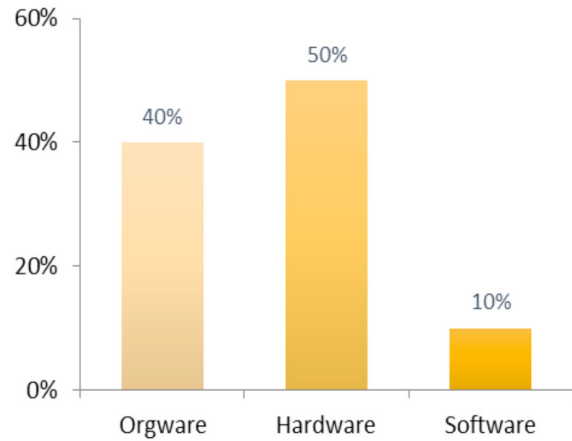
3.2.7. Bölgesel Politika Aracı Olarak Ajansın Niteliği

Finansal destek mekanizmalarından ziyade, firmaların buldukları bölgede temel alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesine ihtiyaç olup olmadığı yönündeki soru, ankete katılan firmaların %62'si tarafından ihtiyaç olduğu yönünde yanıtlanmıştır (Grafik 17). Bu anlamda destek alan firmaların %50'si kalkınma ajanslarını temel altyapı yatırımlarını destekleyen (sert politika araçlarını kullanan-orgware) kurumlar olarak değerlendirmektedir (Grafik 18)

Grafik 17: Ajans Desteklerinden Önce, Bölgenin Temel Alt Yapı Yatırımlarının Gerçekleştirilmesine Olan İhtiyacı

Grafik 18: Destek Alan Firmaların Kalkınma Ajanslarını Hangi Tür Kurumlar Olarak Değerlendirdiği

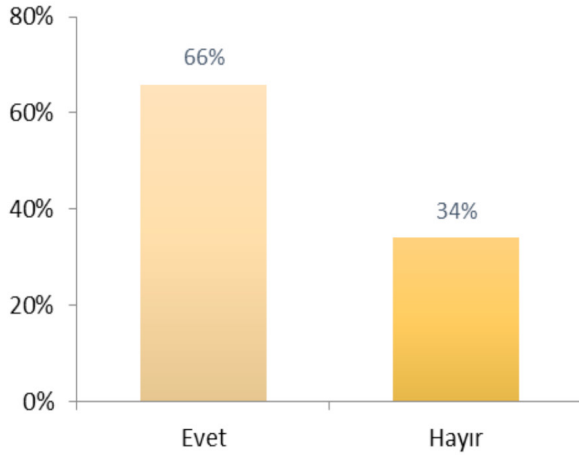
Ankete yanıt veren ve Bilecik'te faaliyette bulunan firmaların tamamı, finansal destek faaliyetlerinden önce bölgedeki temel alt yapı sorunlarının çözülmesi gerektiğini belirtmiş ve kalkınma ajanslarını (BEBKA) temel alt yapı problemlerini çözmesi gereken kurumlar olarak tanımlamıştır. Bursa ve Eskişehir'de de firmaların çoğunluğu öncelikle temel alt yapı problemlerinin çözülmesine ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak söz konusu illerdeki firmalar ajansları hem alt yapı problemlerini çözen kurumlar, hem de yumuşak ve kurumsal/ilişkisel araçları kullanan kurumlar olarak görmektedir. Bölge merkezini oluşturan il ile alt bölgeler arasında gelişmişlik farklarının varlığı, firmaların ajanslara yüklediği misyonu da farklılaştırmaktadır. Alt yapı problemlerinin varlığı finansal destek mekanizmalarının etkinliğini azaltmaktadır. Bu nedenle, alt yapı sorununa yönelik olarak ajans desteklerinden ziyade yüksek bütçeli ve sosyal fayda içerikli alt yapı yatırımlarının tamamlanmasına öncelik verilmesi gerekmektedir.

3.2.8.Sürdürülebilirlik ve Çarpan Etkisi

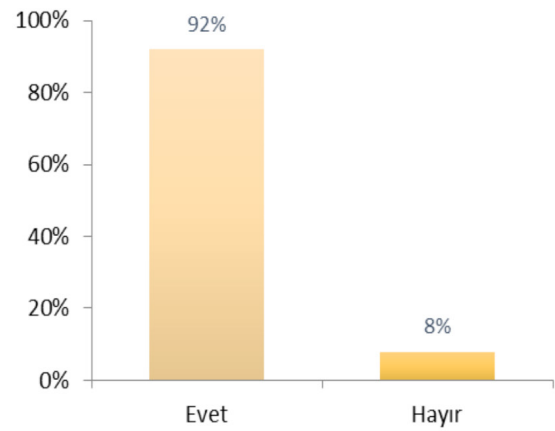
Desteklenen firmaların, proje konularıyla ilgili alanlarda destek dönemi sonrasında ilave yatırımlar yapması ve elde edilen proje çıktılarının mümkün olduğunca tüm bölgeye yayılması (çarpan etkisi), kümülatif nedenselliğe yol açması itibariyle merkezci etki gösteren kuvvetler arasında yer almaktadır.

Finansal destek almadıkları durumda yine de yatırımlarını gerçekleştirme isteklerinin olup olmadığına ilişkin soruya, ankete katılan firmaların %66'sı olumlu yanıt vermiştir(Grafik 19). Firmaların %92'si, destek kapsamında elde edilen çıktıları destek sonrasında da aktif olarak kullanmaktadır (Grafik 20).

Grafik 19: Firmaların Destek Almasalar da Yatırımlarına Devam Etme İstekleri

Grafik 20: Destek Kapsamında Elde Edilen Çıktıların Proje Sonrası Kullanım Düzeyi

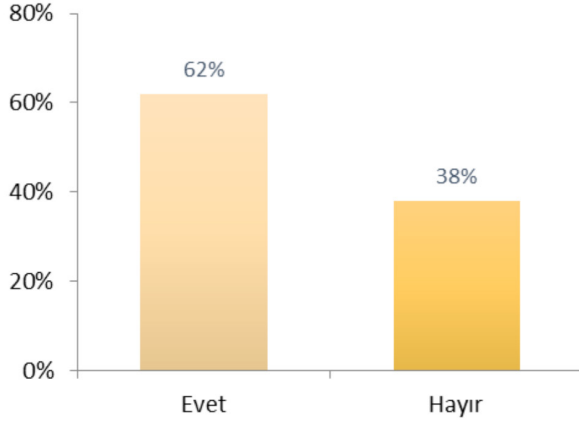
Finansal destek alan firmaların %62'si, destek döneminin sona ermesinin ardından aynı alanda ek faaliyetler/yatırımlar yaptıklarını belirtmişlerdir (Grafik 21). Firmaların %48'i ise proje uygulama sürecinde karşılaştıkları zorluklara ilişkin BEBKA'ya yazılı veya sözlü geri bildirimde bulunmaktadır (Grafik 22).

Firmaların, finansal destek kapsamında yaptıkları faaliyetler incelendiğinde, daha çok makine, tesis ve cihaz gibi sabit kıymet alımlarının varlığı dikkat çekmektedir. Bu nedenle destek sonrası elde edilen çıktıların kullanımına devam edilmesi ile ilgili soruya yönelik olumlu yanıtların fazla olması şaşırtıcı değildir. Bu anlamda, firmaların projeleri ile ilgili olarak sürdürülebilirlik sorununun olmadığı ifade edilebilir. Firmaların finansal desteğin sona ermesinin ardından da yatırım yapmaları ise destek mekanizmalarının bölgedeki yatırımcıları yatırıma yapmaları hususunda teşvik ettiğini ve desteklenen projelerin çarpan etkisine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Burada, destek mekanizmalarının içerdiği eş finansman (yatırımcının aldığı destek kadar finansal kaynak koyması), hem projelerin sürdürülebilirliğine katkıda bulunan hem de çarpan etkisinin oluşmasını sağlayan önemli bir faktördür.

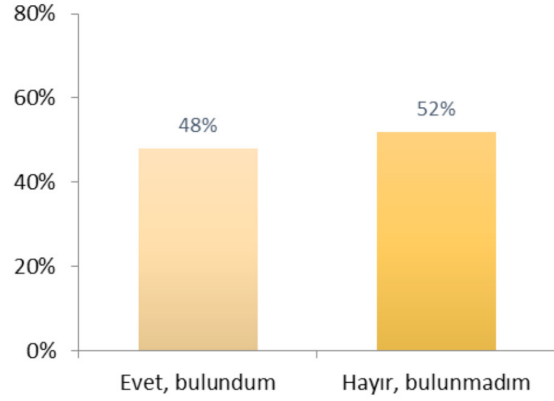
Öte yandan, destek alan firmaların yaklaşık yarısı, proje uygulama safhasında karşılaştıkları sorunlarla ilgili ajansa geri bildirim yaptığını ifade etmiştir. Ancak destek mekanizmalarının genel çerçevesinin kanun, yönetmelikler ve sorumlu Bakanlık tarafından belirlenmesi, ajansın proje deneyimleri ve firmalardan gelen geri bildirimler sonrasında tespit edilen sorunların çözümü için mevzuat değişikliklerini gerektirmektedir. Merkezî otoritenin sahip olduğu yetkileri yeterli düzeyde ajans ile paylaşmayı tercih etmemesi, aşağıdan yukarıya yönlü yapılan geri bildirimlerin yeterince dikkate alınmamasına ve sorunların çözümsüz kalmasına yol açmaktadır. Aşağıdan yukarıya politika yaklaşımının önemli bir unsuru olması itibariyle bölgesel paydaşların karar alma süreçlerine katılımı ile ilgili yetersizlikler, yetki

paylaşımı çerçevesinde de belirtildiği gibi kalkınma ajanslarının ortak sorunlarından birini oluşturmaktadır (DDK, 2014:779-781).

Grafik 21: Destek Döneminin Sona Ermesinin Ardından Aynı Alanda Ek Yatırım Yapma Düzeyi

Grafik 22: Destek Kapsamında Karşılaşılan Sorunların Geri Bildirim Düzeyi

SONUÇ

1990'lı yılların sonlarından itibaren yapılan çalışmalar ve elde edilen deneyimler bölgesel politikalar ile ilgili olarak bir paradigma kaymasının/değişiminin gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bölgesel politikanın yeni paradigması, Neo-klasik iktisadın YEC'nin katkıları ile birlikte gerçekleşen coğrafi dönüşü ve ekonomik coğrafya yaklaşımının yaşadığı evrimsel ve kurumsal dönüş üzerine inşa edilmiştir. Yeni paradigmanın aşağıdan yukarıya bir biçimde ele aldığı bölgesel politika, "mekâna dayalı, çoklu düzeyde yönetimi içeren, yenilikçi ve farklı tipte bölgelere yönelik olarak uygulanabilme" özelliklerine sahiptir. Yeni paradigmanın temel bölgesel politika aracı olarak bölgesel kalkınma ajansları benimsenmiştir.

BEBKA, ülkemizde aşağıdan yukarıya politika yaklaşımına uygun biçimde 2009 yılında kurulan ve TR41 bölgesinde faaliyet gösteren bir kalkınma ajansıdır. Çalışmada, bölgesel politikanın yeni paradigması temelinde, 2009-2015 döneminde BEBKA tarafından en çok kullanılan finansal destek mekanizması olan PTÇ yöntemiyle sağlanan finansal desteklerin bölgesel kalkınma sürecindeki etkileri araştırılmıştır. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, BEBKA tarafından sağlanan finansal desteklerin, firmalara belirli bir miktarda doğrudan finansman desteği sağlanması esasına dayandığı ve iktisadi faaliyetlerin belirli mekânlarda yığılma sürecini hızlandıran merkezci bir kuvvet özelliği gösterdiği görülmektedir.

Finansal desteklerin; firmaları rutinin dışına çıkararak Ar-Ge, inovasyon ve yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesi anlamında farkındalıklarını artırdığı anlaşılmaktadır. Proje bütçeleri, genellikle sabit kıymet yatırımlarını içerdiğinden firma bazında genel bir sürdürülebilirlik sorunu bulunmamaktadır. Ancak desteklerin firmaların teknoloji transferi ve Ar-Ge yatırımlarına olan etkisi sınırlı düzeyde kalmıştır. Destekler, kısmen istihdam artışı sağlarken, kurumsal kapasitenin gelişimine katkıda bulunmuş, firmaların rekabetçi yanlarını öne çıkararak global ağlarla ilişki kurmalarına imkan vermiştir. BEBKA'nın özel sektör, kamu sektörü ve diğer kurumlar arasında güvenilir bir koordinatör görevi icra ettiğine yönelik bir algı oluşsa da, firmaların üniversitelerden etkin şekilde faydalanmadığı, kurumlar arasındaki iş birliği ve koordinasyonun yeterli düzeyde olmadığı değerlendirilmiştir.

Firma düzeyinde, sağlanan desteklerin pozitif etkileri olsa da, desteklerin belirli sayıda firma için proje dönemi ile sınırlı kalması, oluşan etkilerin pozitif bir döngüsel sürece dönüşerek bölge çapında kümülatif nedensellik oluşturma yeteneğinden uzak olduğunu göstermektedir. Ayrıca, destek alan firmalar BEBKA'yı ağırlıklı olarak temel alt yapı problemlerini çözen bir kurum olarak görmektedirler. BEBKA'nın faaliyette bulunduğu bölgenin gelişmişlik seviyesi açısından homojen bir yapıya sahip olmaması ve bazı alt bölgelerde temel altyapı sorunlarının varlığı, desteklerin etkinliğini azaltmakta ve destek bütçesinin temel alt yapı sorunlarına yönelik finansal yardımlara dönüşmesini beraberinde getirmektedir.

Her ne kadar BEBKA, destek sağladığı firmalara proje uygulama aşamasında gereken yetki ve inisiyatif vermede eğilimde olsa da merkezî otoritenin sahip olduğu yetkileri bölgelere doğru yaygınlaştırmama tercihi ve bürokratik engellerin varlığı destek mekanizmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu açıdan PTÇ destek mekanizması aşağıdan yukarıya yönlü bölgesel politika yaklaşımının ruhuna uygun bir içeriğe sahip değildir.

Bölgesel politikanın yeni paradigması; kalkınma ajanslarını, bölgesel kalkınma sürecinde ortaya çıkan dışsal ekonomilerin etkinliğini arttıracak, içsel büyüme mekanizmalarını harekete geçirecek, ileri-geri piyasa bağlantılarını destekleyecek, bölgede bilginin oluşumu ve yayılımını koordine eden ve yönlendiren bir araç olarak tanımlamaktadır. Bölgesel bir kalkınma kuruluşu olarak BEBKA'nın, yumuşak ve kurumsal/ilişkisel karakteristiklerin ağırlık kazandığı bir çerçevede politika yürütmesi ile bölgesel kalkınma sürecine daha etkin katkıda bulunması beklenebilir. Bununla birlikte, yumuşak politikaların belirli bir gelişmişlik seviyesine sahip bölgelerde etkin olduğu bilinmektedir. BEBKA'nın faaliyette bulunduğu TR41 bölgesi ise gelişmişlik düzeyi homojen olmayan bir bölgedir. Bu nedenle önceliğin, kamunun uygulayacağı sert politikalar ile alt bölgelerde temel alt yapı sorunlarının giderilmesine ve bölgenin homojen bir gelişmişlik seviyesine kavuşturulmasına verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- BEBKA (2014), TR41 Bursa Eskişehir Bilecik Bölge Planı 2014-2023 Mevcut Durum Analizi, Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı, Bursa.
- BEBKA (2016), Portfolyo, Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı, Bursa.
- Bachtler, J. (2001), "Where is Regional Policy Going? Changing Concepts of Regional Policy", European Policies Research Center, University of Strathclyde (http://www.eprc.strath.ac.uk/eorpa/Documents/EoRPA_01_Papers/EoRPA_01-5.pdf Erişim tarihi: 15.12.2017).
- Bachtler, J., Yuill, D. (2001), "Policies and strategies for regional development : a shift in paradigm ?", Regional and Industrial Policy Research Paper, No.46.
- Barca, F. (2009), "An Agenda for A Reformed Cohesion Policy: A Place-Based Approach to Meeting European Union Challenges and Expectations," Independent Report, Prepared at the Request of the European Commissioner for Regional Policy, Danutu Hübner, European Commission, Brussels.
- Barca, F., McCann, P., Rodriguez-Pose, A. (2012), "The Case for Regional Development Intervention: Place-Based versus Place- Neutral Approaches", **Journal of Regional Science**, 52(1), 134-152.
- Behrens, K.; Thisse, J.F.(2007), "Regional Economics: A new economic geography perspective", **Regional Science and Urban Economics**, 37(4), 457-462.
- Boschma, R.A. Lambooy, J.G. (2003), "Evolutionary Economics and Economic Geography", **Journal of Evolutionary Economics**, 9(4), 411-429.
- Boschma, R.A., Frenken, K. (2006), "Why is economic geography not an evolutionary science? Towards an evolutionary economic geography", **Journal of Economic Geography**, 6(3), 273-302.
- Boschma, R.A., Martin, R. (2010), "The aims and scope of evolutionary economic geography", in Boschma, R.A., Martin, R. (Eds.), Handbook of Evolutionary Economic Geography, Edward Elgar, 3-39.
- Capello, R., Nijkamp, P. (2009), "Introduction: regional growth and development theories in the twenty-first century – recent theoretical advances and future challenges", in Capello, R., Nijkamp, P. (Eds.), Handbook of Regional Growth and Development Theories, Edward Elgar, 1-16.
- Christaller, W. (1933), Die Zentralen Orte in Süddeutschland, Jena: Gustav Fischer Verlag. Translated from German by C. W. Baskin (1966) The Central Places of Southern Germany, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Clark, G., Huxley, J., Mountford, D. (2010), Organizing Local Economic Development: The Role of Development Agencies and Companies, Paris: OECD.
- Crescenzi, R., Rodriguez-Pose, A. (2011), Innovation and Regional Growth in the European Union, Springer.
- Devlet Deneteme Kurulu (2014), "Türkiye'nin Kalkınma Ajansları Uygulamasının Değerlendirilmesi",

- Araştırma Ve İncelem Raporu, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, Ankara.
- Dixit, A.; Stiglitz, J.E.(1977), “Monopolistic Competition and Optimum Product Diversity”, **American Economic Review**, 67(3), 297-308.
- Doğruel, F. (2012), Bölgesel Kalkınma ve Kalkınma Ajansları, TÜRKONFED, İstanbul.
- Ernst&Young (2014), “2010 Yılı Sanayi ve Turizmde Rekabet Gücünün Arttırılması Mali Destek Programı Etki Değerlendirmesi”, Nihai Değerlendirme Raporu, Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı, Bursa.
- Ernst&Young (2015), “2011 Yılı Ar-Ge Ve Yenilikçilik, Çevre ve Enerji, Sosyal Kalkınma Mali Destek Programları Ex-Post Etki Değerlendirmesi”, Nihai Değerlendirme Raporu, Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı, Bursa.
- EURADA (1999), Creation, Development and Management of RDA's: Does it Have to be So Difficult? EURADA, Bruxelles.
- Fujita, M. (2007), “Towards the new economic geography in the brain power society”, **Regional Science and Urban Economics**, 37(4), 482-490.
- Fujita, M. (2010), “The Evolution of Spatial Economics: From Thünen to the New Economic Geography”, **The Japanese Economic Review**, 61(1), 1-32.
- Fujita, M., Thisse, J.F. (2002), Economics of Agglomeration: Cities, Industrial Location and Regional Growth, Cambridge: Cambridge University Press.
- Fujita, M.; Krugman, P. (2004), “The new economic geography: Past, present and future”, **Papers in Regional Science**, 83(1), 139-164.
- Fujita, M., Mori, T. (2005), “Frontiers of the New Economic Geography”, **Papers in Regional Science**, 84(3), 377-405.
- Fujita M., Krugman P., Venables A.J. (1999), The Spatial Economy, Cities, Regions and International Trade, Cambridge: MIT Press.
- Halkier, H., (2011), “Regional Development Agencies: European Trends and Experiences”, iç. 1.Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı Bildiriler Kitabı, Fırat Kalkınma Ajansı, Malatya, 1-9.
- Halkier, H., (2012), “Knowledge Dynamics and Policies for Regional Development: Towards a New Governance Paradigm”, **European Planning Studies**, 20(11), 1767-1784.
- Halkier, H., Danson, M. (1997), “Regional Development Agencies in Western Europe: A Survey of Key Characteristics and Trends”, **European Urban and Regional Studies**, 4(3), 243-256.
- Hotelling, H. (1929), “Stability in Competition”, **Economic Journal**, 39(153), 41-57.
- Isard, W. (1956), Location and Space Economy, Cambridge: MIT Press.
- Krugman, P. (1991a), Geography and Trade, Cambridge: MIT Press.
- Krugman, P. (1991b), “Increasing Returns and Economic Geography”, **Journal of Political Economy**, 99(3), 483-499.
- Krugman, P. (1995), Development, Geography and Economic Theory, Cambridge: MIT Press.
- Krugman, P.(1998), “What’s new about the New Economic Geography?”, **Oxford Review of Economic Policy**, 14(2), 7-17.
- Krugman, P. (1999), “The Role of Geography in Development”, **International Regional Science Review**, 22(2), 142-161.
- Launhardt, W. (1885), Mathematische Begründung Der Volkswirtschaftslehre, Leipzig: B.G. Teubner. Translated from German by B.G. Teubner (1993) Mathematical Principles of Economics, Aldershot: Edward Elgar.
- Lösch, A. (1940), Die Räumliche Ordnung Der Wirtschaft, Jena: Gustav Fischer. Translated from German by W. H. Woglom (1954) The Economics of Location, New Haven, CN: Yale University Press.
- Lucas, R.E. Jr. (1988), “On the mechanics of economic development”, **Journal of Monetary Economics**, 22(1), 3-42.
- Marshall, A. (1890), Principles of Economics, London: Macmillan.
- Martin, R. (1999), “The new ‘geographical turn’ in economics: some critical reflections”, **Cambridge Journal of Economics**, 23(1), 65-91.
- Martin, R. (2000), “Institutional Approaches in Economic Geography”, in Sheppard, E., Barnes, T.J. (Eds.), A Companion to Economic Geography, Blackwell Publishing, 77-94.
- Martin, R., Sunley, P. (2006), “Path dependence and regional economic evolution”, **Journal Economic Geography**, 6(4), 395-437.
- OECD (2009a), How Regions Grow, Paris: OECD.
- OECD (2009b), Regions Matter: Economic Recovery, Innovation and Sustainable Growth, Paris: OECD.
- OECD (2010), Regional Development Policies in OECD Countries, Paris: OECD.

- Ottaviano, G. (2003), "Regional Policy in the Global Economy: Insights from the New Economic Geography", **Regional Studies**, 37(6), 665-673.
- Ottaviano, G., Thisse, J.F. (2001), "On economic geography in economic theory: increasing returns and pecuniary externalities", **Journal of Economic Geography**, 1(2), 153-179.
- Ottaviano, G., Thisse, J.F. (2004), "Agglomeration and Economic Geography", in Henderson, J.V., Thisse J.F.(Eds.), *Handbook of Regional and Urban Economics*, Elsevier, 2563-2608.
- Özdemir, M., Başkol, M.O. (2011), "Thünen'den Krugman'a: Yeni Ekonomik Coğrafya (Gerçekten) Yeni mi?" iç. TÜCAUM VI.Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara Üniversitesi D.T.C.F., Ankara, 129-137.
- Palander, T. (1935), *Beiträge Zur Standortstheorie*, Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB.
- Peck, J. (2000), "Doing Regulation", in Clark, G.L., Feldman, M.P., Gertler, M.S.(Eds.), *The Oxford Handbook of Economic Geography*, Oxford University Press, 61-83.
- Pike A., Rodríguez-Pose A., Tomaney J. (2006), *Local and Regional Development*, New York: Routledge.
- Roberts, M., Setterfield, M. (2010), "Endogenous regional growth: a critical survey", in Nijkamp, P. (Ed.), *Handbook of Alternative Theories of Economic Growth*, Edward Elgar, 431-450.
- Rodríguez-Pose, A. (2001), "The role of the ILO in implementing local economic development strategies in a globalized world", Policy Paper, ILO.
- Romer, P.M. (1986), "Increasing returns and long-run growth", **Journal of Political Economy**, 94(5), 1002-1037.
- Romer, P.M. (1990), "Endogenous Technological Change", **Journal of Political Economy**, 98(5) part 2, S71-S102.
- Samuelson, P. A. (1983), "Thünen at Two Hundred", **Journal of Economic Literature**, Vol. 21(4), 1468-1488.
- Sheppard, E. (2000), "Geography or Economics? Conceptions of Space, Time, Interdependence and Agency", in Clark, G.L., Feldman, M.P., Gertler, M.S.(Eds.), *The Oxford Handbook of Economic Geography*, Oxford University Press, 99-119.
- Solow, R.M. (1956), "A Contribution to the theory of Economic Growth", **Quarterly Journal of Economics**, 70(1), 65-94.
- Starrett, D. (1978), "Market Allocations of Location Choice in A Model with Free Mobility", **Journal of Economic Theory**, 17(1), 21-37.
- Thünen, J.H. (1826), *Der Isolierte Staat in Beziehung Auf Landwirtschaft Und Nationalökonomie*, Hamburg: Perthes. Translated from German by C. M. Wartenberg (1966) *Von Thünen's Isolated State*, Oxford: Pergamon Press.
- Tödtling, F. (2011), "Endogenous approaches to local and regional development policy", in Pike A., Rodríguez-Pose A., Tomaney J. (Eds.), *Handbook of Local and Regional Development*, New York: Routledge, 333-343.
- Tödtling, F., Tripl, M. (2012), "One size fits all? Towards a differentiated regional innovation policy approach", **Research Policy**, 34(8), 1203-1219.
- Weber, A. (1909), *Über Den Standort Der Industrien*, Tübingen: J.C.B. Mohr. Translated from German by C. J. Friedrich (1929) *The Theory of the Location of Industries*, Chicago: Chicago University Press.
- World Bank (2009), *World Development Report 2009: Reshaping Economic Geography*, Washington, DC: World Bank.